DE BONGARD

Tijdschrift

JAARGANG 29 NUMMER 4 Vierde kwartaal 2017

HEEMKUNDEVERENIGING SIMPELVELD-BOCHOLTZ

" DE BONGARD "

Foto op de voorzijde van de omslag:

Hoeve Overhuizen

(Foto: O. Reitz uit 2008)

Dit periodiek is een kwartaaluitgave van Heemkundevereniging “De Bongard”.

© 2017 Heemkundevereniging “De Bongard”

www.debongard.nl

Gedrukt door: TM Design te Simpelveld

DE BONGARD

TIJDSCHRIFT VAN HEEMKUNDEVERENIGING
“DE BONGARD”
SIMPELVELD – BOCHOLTZ

JAARGANG 29 NUMMER 4 Vierde Kwartaal 2017

COLOFON

Eindredactie en vormgeving:

O.A. Reitz

Adres voor kopij en reacties:

Postbus 21009
6369 ZG Simpelveld

ISSN 1383 – 9896

E-Mail:
debongard@hotmail.com

SLUITINGSDATUM KOPIJ VOLGENDE PERIODIEK:
01 Maar 2018

INHOUDSOPGAVE

Thema	Auteur	Pag.
Inhoudsopgave	-	49
Voorwoord	R. Nieuwenhuizen	50
Een derde Dyddenboek?	D. Jaegers	81
Karrensporen of niet ?????	R. Scholl	89
De provincie Limburg. Een poging tot geschiedenis (deel 1)	J. van der Werf	97
Jaarprogramma 2018	H. Backbier	103
Uitnodiging Algemene Ledenvergadering	Bestuur	104
’T Leëve van d’r Jozef Jonagold	A. Cremers	105
Boerenleven in Bocholtz/Simpelveld rondom 1900	T. Hoogers	107
De niet vergeten kaart van Overhuizen	L. Bruijn	114
Bokkenrijders believen Belgie (37)	H. Hermans	120
Albert von Thimus “Zijn leven en werken “	H. Hermans	127
Opsporing verzocht	L. Bruijn / A. Hamers	128

De verantwoordelijkheid voor de inhoud van het artikel ligt bij de auteur(s).

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, via magnetische media of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

Dit tijdschrift verschijnt vier maal per jaar en is gratis voor leden van “De Bongard”. De kosten voor het **lidmaatschap van “De Bongard” bedragen € 14,= per jaar.**
Aanmelden voor een abonnement (lidmaatschap) kan op ons adres:
Secretariaat De Bongard, Postbus 21009, 6369 ZG Simpelveld of via onze website www.debongard.nl

Bankrek.: Rabobank nr. NL89RABO0115103406.

Voorwoord

Door: Rob Nieuwenhuizen

In dit laatste nummer van 2017 kijk ik eerst even kort terug op het afgelopen jaar. We hadden een aantal interessante lezingen waaronder de lezing over de ‘NSB-gouverneur Max de Marchant et d'Ansembourg’ en ‘het geluk rond nieuwe wereldburgers’. En we hadden excursies naar Haus Heyden en de Oude Molen en Waterzuivering Simpelveld.

Goede voornemens - Rond de bieb/archief is een enthousiaste sectie actief die voortvarend bezig is alle materiaal goed te archiveren. Naar verwachting wordt daarvoor komend jaar een nieuw systeem ingericht dat het hele archief, op termijn, voor leden ook online beschikbaar moet maken. En zo ben ik aanbeland bij de plannen voor het komend jaar 2018. Belangrijkste voornemen is de bibliotheek en archief te kunnen verhuizen naar een nieuwe droge(!) ruimte die recht doet aan het belang van ons heemkundig archief. Laten we niet vergeten dat er maar één zo’n archief is: de gemeente houdt alleen archief van de gemeentelijke administratie. De heemkundevereniging bewaart en bewaakt de culturele identiteit van onze dorpen en landstreek.
En wat niet is bewaard is verloren. Uw bestuur is al enige tijd in gesprek over zo’n geschikte ruimte en zelfs van buiten de vereniging is al bij de gemeente aangedrongen op actieve medewerking om een geschikte ruimte te vinden. Komende tijd gaan alle bestuursleden aan vertegenwoordigers van de politieke partijen vragen om zich hiervoor in te zetten. In maart zijn er gemeenteraadsverkiezingen dus kent u mensen in de politiek….?
En om nog maar eens te laten zien waarom zo’n archief, o.a., van waarde is, hiernaast een afbeelding van het oude gemeentehuis, mooie herinnering aan de esthetische smaak uit vroeger tijden.

Wat staat er, voorlopig voor komend jaar op het programma?
Discussie en Lezing over dialect, tweetaligheid en identiteit door Leonie Cornips en een **lezing over de schutterij** van Luc Wolters. En een **excursie** naar Orsbach in juni. Maandag 19 maart is de **voorjaarsvergadering** met na de pauze de hilarische film ‘Limburgia’.

Verder op de rol voor 2018: Een nieuw boek van Guus Herbergs en redactieteam. En een digitale uitgave van de ‘ZumBo Diksjoneer’.
Wat kunt u in dit nummer lezen? Een mooi divers nummer zo op de valreep. Artikelen over archeologie (Romeinse tijd door Rob Scholl), Een kijkje achter de schermen bij archiefonderzoek- is er een derde Dyddenboek? Een dialectgedicht van Annie Cremers en interessante artikelen Van Jo van der Werf, Theo Hoogers en Lucas Bruijn.
En een oproep op pagina 128: kent iemand de vrienden van Fikkie?

Voor in de agenda: **Maandag 19 Maart** Voorjaarsvergadering met film **Limburgia**

Programma voor de komende maanden, en meer informatie over de activiteiten van De Bongard zijn terug te vinden op onze website: www.debongard.nl

Namens het bestuur: Rob Nieuwenhuizen
Contact: DeBongard@hotmail.com

Een derde Dyddenboek?

Correspondentie van een speurtocht, DEEL 1

Nijmegen, 15 november 2016

Beste Jo,[1]

Heb jij ooit gehoord dat er naast de memorieboeken 1 en 2 van Dydden nog een derde exemplaar bestaat? Dat derde exemplaar zou dan een afschrift zijn van het Memorieboek 1, waar pastoor Dydden in 1571 aan begon.

Ik geef je graag wat ik tot nu toe weet:
De enige bron voor het bestaan van dit mogelijk 3e handschrift is voor mij Jos. Habets, die in mei 1891 in een van zijn vele publicaties[2] schrijft: *In een handschrift over de parochie, door pastoor Arnold Didden in 1571 aangelegd, troffen we de gewijsden over het tiendewezen aan.*[3] *Dit handschrift is ons eigendom.*

Van de twee handschriften die bekend zijn, is ook de huidige vindplaats bekend. Zowel het Cartularium van pastoor Dydden als het afschrift daarvan door pastoor Sougnez worden bewaard in het Gemeente Archief Kerkrade.[4]
Ik vind in jouw boek nergens iets wat me op het spoor kan zetten van nog een derde boek, of lees ik niet zorgvuldig genoeg?

Ik heb intussen de teksten van de gewijsden over het tiendewezen in het Cartularium (hierna: Memorieboek 1) en het afschrift door Sougnez (hierna: Memorieboek 2) en de teksten in deze publicatie van Habets naast elkaar gezet. Je zou verwachten, dat de tekst van Habets het meeste overeenkomt met die in het Memorieboek 1, want hij schrijft dat dit boek zijn eigendom is. Met die verwachting kom ik bedrogen uit. De teksten van Memorieboek 1 en 2 komen onderling veel meer met elkaar overeen en de tekst van Habets geeft met elk van deze Memorieboeken de grootste verschillen.

En waar grote verschillen tussen één tekst met 2 andere teksten over hetzelfde onderwerp bestaan, lijkt dat een aanwijzing dat er dus nog een 3e boek is (geweest) of moet zijn. En is dat derde boek, het stuk dat Habets privé bezat, zoals hij zelf in 1891 bekent?

Ben ik mogelijk iets nieuws over Dydden op het spoor, of is dit oud nieuws voor jou? Ik ben benieuwd naar je reactie.

Beste groet,
Donné

Simpelveld, 27 november 2016

Dag Donné,

Sorry, voor de lange tijd voordat ik je kan antwoorden. Het is de laatste weken een beetje druk geweest met alle mogelijke zaken. Komende week vind ik beslist genoeg tijd en energie om jouw vraag te beantwoorden.
Ik ga eens uitvoerig in mijn eigen aantekeningen zoeken, want jouw probleem ben ik eerder tegengekomen. Even geduld s.v.p.
Groet, Jo

Simpelveld, 2 december 2016

Dag Donné,

Mijn veronderstelling dat het een minor probleem zou zijn ging niet helemaal op, integendeel.
Jouw idee dat er sprake zou zijn van drie exemplaren is bepaald niet nieuw. Hub Franssen gaf het ook aan. Hij kon het niet bewijzen en dus hield het voor mij op.

Ik heb het een en ander nog eens nagekeken en naar mijn mening is er waarschijnlijk sprake van verwarring.
Om te beginnen:
Op de schutpagina van het eerste Dyddenboek staat de tekst: *Weleerw. Heer Jos. Habets, Pastoor te Oud-Vroenhoven*. Verder: *G.A. Kerkrade Parochiearchief Remigius Simpelveld*. Deze teksten zijn geprint, dus modern.

[1] Jo v.d. Werf.
[2] Werken der Vereniging tot uitgave der bronnen van het oude Vaderlandsche recht, Utrecht, no 12, 25 mei 1891.
[3] Habets schrijft over *Dye naebueren gewysden van den thienden tot Sympelvelt uytten jaer 1548.*
[4] Invoernummers 14 en 15.

Maar..... een handgeschreven tekst (rechts boven) zegt: *Emi Trajecti ad Mosam 5 francis hâc 14 Maij 1879, Jos. Habets*. Vertaald (ongeveer): Ik heb dit gekocht te (van) Maastricht voor 5 francs op 14 mei 1879, Jos. Habets. Een beetje onduidelijk is Trajecti. Letterlijk betekent het van Maastricht, maar het lijkt me niet erg logisch, tenzij hij het van de stad Maastricht gekocht heeft. Dat is een.
Twee: op pagina 1 van de kopie door Sougnez staat na de tekst van Dydden zelf een stuk in het Frans van Sougnez zelf.
"le 29 novembre 1782 apres avoir fait copier l'original de cet registre je l'ai remis a notre monastére de Beaurepart pour qu'il serait conservé dans les archives de notre chapitre susdit, selon l'intention de feu monsieur Arnold Didden tres digne curé et auteur du dit livre. In fidem Augustin Sougnez curé de Simpelvelt".

Blijft dus de vraag: hoe is het eerste boek in handen gekomen van Jos. Habets. De abdij van Beaurepart is door de Fransen geseculariseerd in de jaren 90 van de 18e eeuw. Misschien is het boek doorverkocht en in Maastricht terecht gekomen? De kopie van Sougnez van het tweede boek (anno 1597) is waarschijnlijk in Simpelveld gebleven en is nu in Kerkrade in het parochiearchief.

Een derde boek heb ik nergens kunnen vinden. Hub Franssen beweerde dat er in Luik een derde exemplaar zou zijn, maar volgens mij is daarmee het tweede boek bedoeld. Daarvan hebben we immers geen origineel, maar alleen de kopie.

Best ingewikkeld. Kortom .....ik weet het ook niet zeker, maar dit is naar mijn gevoel de meest logische benadering. Ingeval je meer kunt vinden houd ik me aanbevolen.

Vriendelijke groet,
Jo Van der Werf

Nijmegen, 7 september 2017
RHCL Maastricht

Geachte heer van Rensch,

Ik doe onderzoek naar een bepaald aspect van het z.g. memorieboek van pastoor Dydden van Simpelveld. Ik heb zijn boek gisteren ingezien in het G.A. Kerkrade, waar het archief van de parochie St. Remigius te Simpelveld bewaard wordt.

Mij viel op dat op diverse pagina's in het memorieboek een stempel staat, ovaalvormig en in de rand de tekst: Rijksarchief in Limburg. Een kopie van een van de pagina's uit het memorieboek met daarop die stempel, goed leesbaar, zit in de bijlage ter illustratie bij deze mail.

Voor mijn onderzoek zou ik graag weten in welke periode deze stempel gebruikt werd. Zoudt u mij die informatie kunnen (laten) geven?

Met dank en vriendelijke groet,
D.M.H. Jaegers

Nijmegen, 27 september 2017

Beste Jo,

De vraag of er een derde Dyddenboek is of niet heeft me niet losgelaten. Ik was om andere reden op 6 september in het Gemeente archief van Kerkrade en heb van de gelegenheid gebruik gemaakt het Cartularium van Dydden zelf en het afschrift daarvan door Sougnez te bekijken.

Voor mijn gevoel ben ik een stuk verder gekomen. Ik ben benieuwd wat jij vindt. Misschien is het handig als ik de relevante feiten eerst nog eens even samenvat en toevoeg de zaken die ik na onze laatste correspondentie op het spoor kwam. Ik ben met de vraag bezig gebleven, maar ik weet natuurlijk niet of dat bij jou ook het geval is geweest.

<u>Enkele feiten</u>
Zijn de vele afwijkingen in de tekst van Habets over *Dye naebueren gewysden van den thienden tot Sympelvelt uytten jaer 1548* vergeleken met diezelfde teksten in het Cartularium en in het afschrift van Sougnez voldoende om te mogen veronderstellen, dat er dus nog een derde Dyddenboek moet (hebben) bestaan en dat derde boek in het bezit van Habets is/was? Een overzicht van die afwijkingen volgt aan het slot.

De enige bron voor het bestaan van dit derde boek en het eigenaarschap van Habets daarvan is Habets zelf. Die schrijft namelijk in mei 1891 in zijn meergenoemde publicatie:

In een handschrift over de parochie, door pastoor Arnold Didden in 1571 aangelegd, troffen we de gewijsden over het tiendewezen aan. Dit handschrift is ons eigendom.

Bedoelt Habets dat hij eigenaar is van een handschrift waarin alleen deze gewijsden staan? Hij gebruikt echter zowel bij de omschrijving van het Cartularium van pastoor Dydden als bij de beschrijving van zijn eigendom, steeds het woord *handschrift*. En tenslotte verdraagt zich een andere deel van deze publicatie van Habets niet met de idee dat Habets met *handschrift* een stuk bedoeld moet hebben, dat alleen die gewijsden bevat en niet de inhoud is van het volledige manuscript.
In het begin van de juist geciteerde alinea in datzelfde boek over het oud vaderlandsrecht schrijft Habets namelijk:

De bankrechten van Simpelveldt en Bocholts, die we hier mededeelen, schreven we af uit een "Rolleregister der bank van Simpelveldt en Bocholts" over de jaren 1654-1661, hetwelk zich in het Rijksarchief te Maastricht bevindt. Ook het "Juramentum scabinorum"bevindt zich in hetzelfde register.

Van iemand die zo nauwgezet bron en vindplaats vermeldt, kan ik niet verwachten, dat hij een paar regels later zo slordig zou zijn, dat hij een handschrift waarin slechts een deel van het geheel staat niet van elkaar onderscheidt.

Ik ga er dus nog steeds vanuit dat Habets eigenaar is (in 1891) van een handschrift over de parochie door pastoor Dydden in 1571 aangelegd.

Ik ben intussen ook op onderzoek uit geweest naar het Rolleregister 1654-1661 van de Schepenbank Simpelveld dat Habets als zijn bron opgeeft voor de Bankrechten van Simpelveld en Bocholtz.

In het RHCL bewaart men inderdaad ook dat deel van een rol van civiele processen van die jaren. Voorin staan ook bankrechten, eedformulieren der schepenen en nog 2 akten van eedsaflegging door bepaalde personen. Een deel van pagina 1:

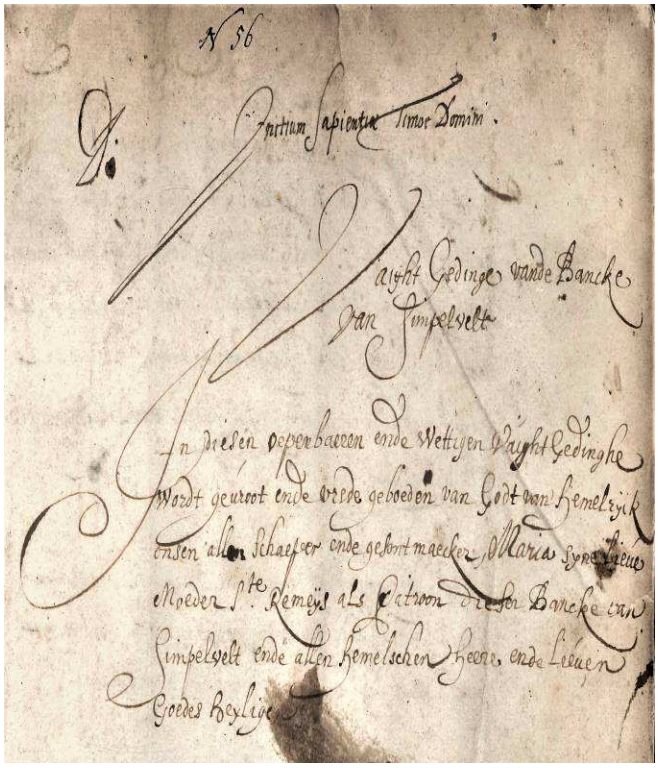
N 56

Initium Sapientiæ Timor Domini.

Ayght Gedinge vande Banck
van Simpelvelt

In dresen openbaeren ende Wettigen Vaycht Gedinghe
Wordt geuroet ende vreede geboeden van Godt van Hemelrijck
ensen allen Schaefser ende gehoirt maecker Maria synen lieven
Moeder Ste Remeijs als Patroon dieser Banckse van
Simpelvelt ende allen hemelschen heeren ende Lieuen
Goedes Reylige

De exacte omschrijving in de inventaris van het RHCL van dit deel van de rol van de civiele processen over deze bepaalde periode van het inventarisnummer 2713 begint met *Voorin (verkorte) bankrechten(…).* Na inzage is me duidelijk waarom voor de toevoeging *verkort* is gekozen door het RHCL.
Het stuk voorin bestaat uit vier pagina's en ze gaan uitsluitend over de bevoegdheid van de bank en andere onderwerpen van procesrechtelijke aard; geen materieel bankrecht dus.

De bankrechten, die Habets in 1891 beschrijft onder het hoofdstuk *Bank- en Boschrecht van Simpelveldt en Bocholts* kan ik echter juist niet (meer?) in inventarisnummer 2713 vinden bij het RHCL.

De gewijsden over het tiendewezen staan volgens Habets in een handschrift dat in 1571 is aangelegd door pastoor Dydden. Van dat handschrift claimt Habets de eigendom. Onder het hoofd *Dye naebueren gewysden van den thienden tot Sympelvelt uytten jaer 1548*, publiceert Habets deze gewijsden over het tiendewezen. Deze koptekst ontbreekt weliswaar, maar inhoudelijk komen de bepalingen over tiendewezen ook voor in het Cartularium, waar Dydden in 1571 mee begon en waar hij in 1579 nog een kopie van maakte. Zie pagina 248 e.v. in jouw Dyddenboek. Ze staan ook in de kopie van Sougnez op pagina 354 van datzelfde boek van jou.

Habets schrijft dat niet met zoveel woorden in 1891, maar het lijkt redelijk aan te nemen, dat hij dan de gewijsden over het tiendewezen publiceert uit het handschrift dat van hem is.
Ik heb daarom die gepubliceerde tekst van Habets vergeleken met die over het tiendewezen in het Cartularium en in de kopie van Sougnez. Het lijkt voor de hand te liggen, dat ik de meeste overeenstemming vindt tussen de tekst die Habets publiceert en het Cartularium zelf als hij daaruit overschrijft.
Het tegendeel is het geval:
De teksten van Cartularium en de kopie van Sougnez hebben de meeste treffers van gelijkheid in tekst(delen) met elkaar. De tekst van Habets over het tiendwezen verschilt het meest met de teksten in het Cartularium en de kopie van Sougnez.

Is dat voldoende voor de konklusie dat het handschrift van Habets niet het Cartularium is dat nu in het GA Kerkrade wordt bewaard voor de parochie St. Remigius te Simpelveld?

.Het Cartularium van Dydden is volgens opgave van archivaris M. Kockelkoren sinds 1984 in het Gemeente archief Kerkrade in bewaring. Het is eigendom van de parochie St. Remigius te Simpelveld. Op de buitenkant van de band van het boek zit een sticker met de tekst:
G.A. Kerkrade
Parochiearchief Remigius Simpelveld
NR. 14.

Diezelfde soort sticker zit ook op de binnenkant van de band van het boek. Ik ging er van uit dat dit boek steeds in het kerkarchief van die parochie werd bewaard, maar ik twijfel daar nu aan. Op verschillende pagina's direkt vooraan in het Cartularium staat namelijk een ovaalvormige stempel met daarin de tekst: *Rijksarchief in Limburg*.
In het afschrift gemaakt door Sougnez staat deze stempel nergens. Van de heer van Rensch, archivaris RHCL, weet ik intussen dat deze stempel door dit archief gebruikt is tot de jaren zestig van de vorige eeuw. Deze stempel geeft volgens de heer van Rensch aan, dat het stuk eigendom is van het RHCL en in dat geval zou het Cartularium onterecht aan het GA Kerkrade met het parochie archief in bewaring gegeven zijn.

Er bestaat een algemene lijst van alle handschriften, die in het RHCL bewaard worden. In die algemene lijst van alle handschriften staat het Cartularium van Dydden niet (meer). In die lijst wordt nergens vermeld sinds wanneer een stuk bewaard wordt en evenmin wanneer een inbewaringgeving wordt beëindigd. Een eigendomsclaim kan op deze algemene lijst met alle handschriften dus niet gebouwd worden.

De hypothese dat door toedoen van Habets het Cartularium van de parochie St. Remigius tussen 1879 (verkrijging volgens Habets) en vóór 22 juni 1893 (overlijden Habets) eigendom is geworden van het RHCL berust dus uitsluitend nog op de aanwezigheid van de stempel met de tekst *Rijksarchief in Limburg* in samenhang met de handgeschreven tekst over de aankoop door Habets in dit Cartularium in het GA te Kerkrade.

Het boek is nu ter bewaring in bezit van het RA Kerkrade en krachtens overeenkomst heeft dat archief uitsluitend het beheer er over. Volgens diezelfde overeenkomst wordt dat beheer gevoerd voor en in opdracht van de parochie St. Remigius te Simpelveld. Die parochie wordt daarmee dus als bezitter en daarmee ook als eigenaar erkend door het GA Kerkrade bij de inbewaargeving.
Wie beweert dat een boek in handen van een derde zijn eigendom is, zal dat moeten bewijzen. Zolang hij daarin niet volgens de regels van de juridische kunst slaagt, blijft de ook in dit geval de inbewaringgever van het Cartularium naar mijn menig ook de eigenaar er van.

De heer Kockelkoren van het G.A. Kerkrade heb ik in dit verband ook nog de vraag voorgelegd door wie in 1984 precies het parochiearchief van Simpelveld aan het G.A. Kerkrade ter bewaring is overgedragen. Je verwacht dat het kerkbestuur van de parochie zelf dat gedaan heeft. Of is die stempel *Rijksarchief in Limburg* een aanwijzing dat bepaalde delen van het archief van de parochie via een andere route rechtstreeks in Kerkrade zijn gekomen?
Uit zijn antwoord citeer ik enkele delen:

Kerkrade, 11 september 2017
GA Kerkrade

Geachte heer Jaegers,

Ik heb de correspondentie van mijn voorganger erbij gehaald. Op 15 februari 1984 werd de overeenkomst van inbewaargeving getekend door pastoor W. Vreuls als voorzitter vh kerkbestuur en WAJ Görtzen als secretaris vh bestuur vd H. Remigius met de toenmalige gemeentearchivaris van Kerkrade, dhr. JF Driessen.

Aan de overeenkomst waren twee bijlagen met lijsten van archivalia bijgevoegd: een lijst van stukken die rechtstreeks door de parochie werden overgedragen en een lijst van archivalia die kennelijk vooraf door het parochiebestuur zijn overgenomen van het rijksarchief Limburg.
De beide lijsten zijn zo algemeen gehouden, dat niet valt te achterhalen uit welk bestand het cartularium van Dydden kwam (al is het natuurlijk het meest waarschijnlijk dat deze uit het RAL kwam).
(…)
drs. M.(Mike) Kockelkoren

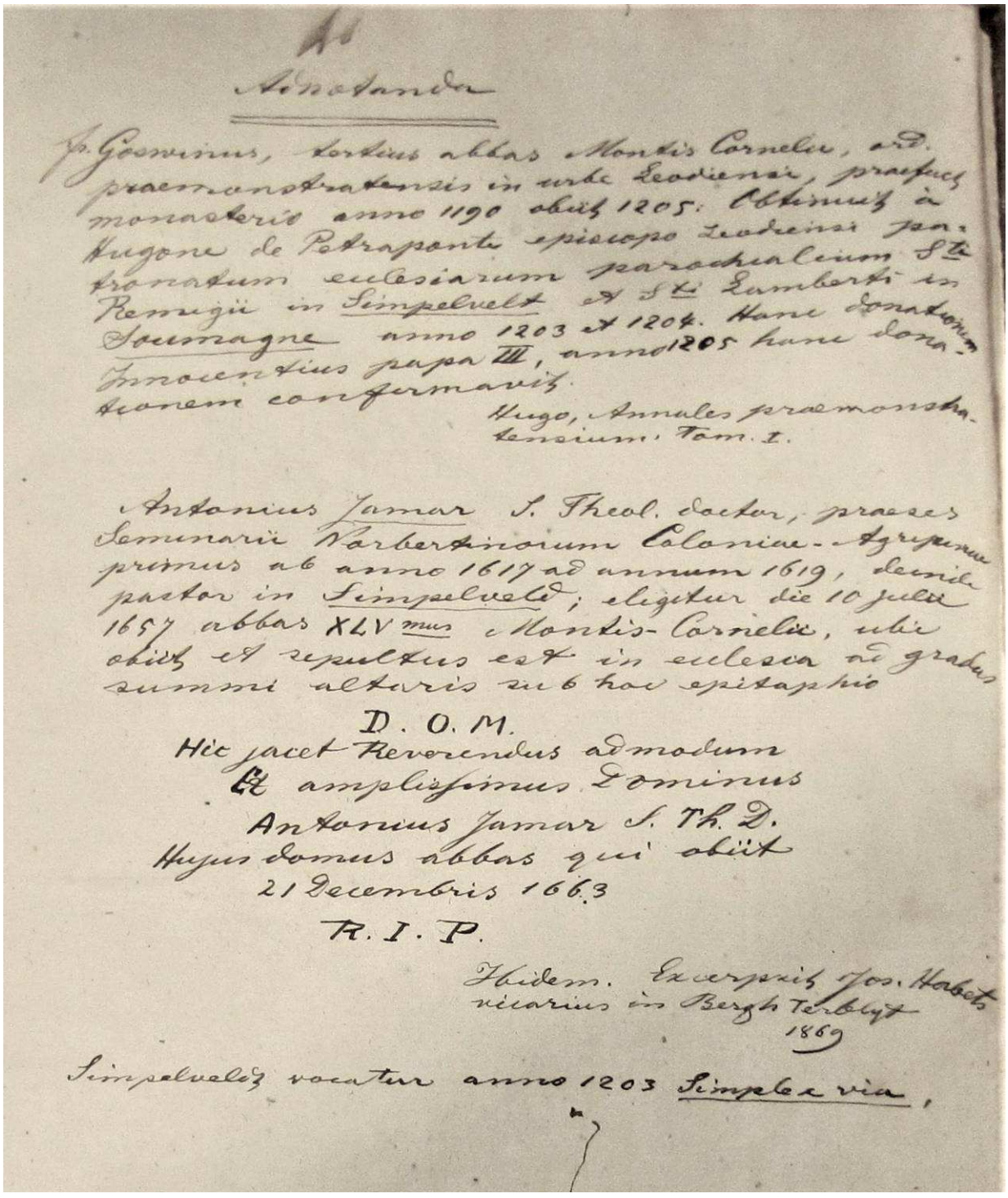

Adnotanda

Jr. Goswinus, tertius abbas Montis Cornelii, ord. praemonstratensis in urbe Leodiensi, praefuit monasterio anno 1190 obiit 1205. Obtinuit à Hugone de Petraponte episcopo Leodiensi patronatum ecclesiarum parochialium Sti Remigii in Simpelvelt et Sti Lamberti in Soumagne anno 1203 et 1204. Hanc donationem Innocentius papa III, anno 1205 hanc donationem confirmavit.

Hugo, Annales praemonstratensium. Tom. I.

Antonius Jamar S. Theol. doctor, praeses Seminarii Norbertinorum Coloniae-Agripinae primus ab anno 1617 ad annum 1619, deinde pastor in Simpelveld; eligitur die 10 julii 1657 abbas XLVmus Montis-Cornelii, ubi obiit et sepultus est in ecclesia ad gradus summi altaris sub hoc epitaphio

D. O. M.
Hic jacet Reverendus admodum
Et amplissimus Dominus
Antonius Jamar S. Th. D.
Hujus domus abbas qui obiit
21 Decembris 1663
R. I. P.

Ibidem. Excerpsit Jos. Habets vicarius in Bergh Terblyt 1869

Simpelveldt vocatur anno 1203 Simplex via,

De tekst door Habets eigenhandig geschreven in de kaft van het Cartularium in het GA Kerkrade blijft intrigeren.
Op de binnenkant van de band van het boek staat ook een sticker met de getypte tekst:

WelEerw. heer Jos. Habets, Pastoor
te Oud-Vroenhoven.[5]
Rechts daarvan staat de volgende tekst, die Habets eigenhandig schreef:
Emi Trajecti ad Mosam
5 francis, hâc 14 Maij 1879
Jos. Habets

Misschien is het handig als ik een foto mee van stuur van dat deel van de binnenband; ik weet dat je er een foto van hebt, maar dan hoef je niet direct je archief in te duiken als je deze mail leest.

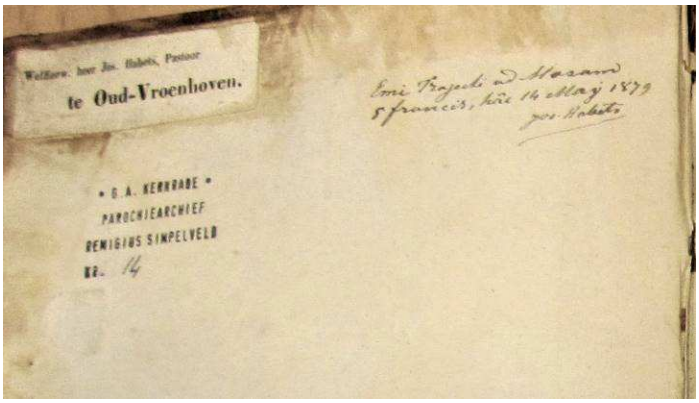

Het Cartularium eindigt met een behoorlijk aantal onbeschreven en ongenummerde bladen. Het eerste van die ongenummerde bladen bevat het hoofd: <u>*Adnotanda*</u>.
Van die pagina stuur ik een kopie mee voor het geval je daar geen foto van hebt gemaakt destijds.

De eerste aantekening in die aantekeningen gaat over frater Goswinus, derde abt, gestorven in 1205. De tweede aantekening betreft Antonius Jamar, ook abt geweest van 1617 tot 1619 en voormalig pastoor te Simpelveld en gestorven in 1663. De derde aantekening luidt:

Ibidem. Excerpcit Jos. Habets, vicarius in Bergh Terblijt, 1869. [6]

De vierde aantekening tenslotte, in hetzelfde handschrift als de derde luidt: *Simpelveldt vocatur anno 1203* <u>*Simplex via*</u>
En passant weten we hiermee ook, dat Habets in 1869 vond dat Simpelveld in 1203 *Simplex via* heette, want hij is het die dit schrijft direkt na zijn verklaring over het door hem gemaakte uittreksel.[7]

Pastoor Dydden schrijft in 1571 dat zijn Cartularium een geheel perfecte kopie is van een boek in het klooster van zijn orde te Luik. Hij gebruikt voor het maken van dat gelijkluidend afschrift de term: *extraxit.* Habets daarentegen zegt dat hij *excerpcit*, dus een uittreksel gemaakt heeft. En wel in het jaar 1869; dat stemt overeen met zijn verklaring het boek pas in 1879 kocht in Maastricht.

Van welk deel van het Cartularium van Dydden Habets een uittreksel maakte, zegt hij niet. Als ik de eigenhandig geschreven aantekening van Habets over de aankoop van het boek in 1879 vergelijk met het jaar 1869 waarin Habets schrijft een excerpt uit het cartularium gemaakt te hebben, moet ik vaststellen, dat hij precies tien jaar voor de aankoop zijn uittreksel uit het Cartularium heeft gemaakt. Waar dat Cartularium zich ten tijde van het maken van dat uittreksel bevond, vermeldt Habets jammer genoeg niet. Het ligt het meest voor de hand, dat hij het uittreksel maakte in de pastorie van Simpelveld. De toestemming daarvoor moet hij dan gekregen hebben van de toenmalige pastoor P.J. Römkens, als pastoor in functie te Simpelveld van 1863 tot1880.

Ik durf niet te veronderstellen, dat Habets de jaren bij elk van deze gebeurtenissen heeft verwisseld. Hij had de reputatie secuur te zijn en wie dat niet was en Habets ontdekte het, die las dat meestal wel in een van Habets' vele artikelen, hetzij terzijde, hetzij breed uitgemeten.
Door deze aantekening staat daarom voor mij hoe dan ook vast dat Habets al in 1869 het Cartularium dat nu bewaard wordt in het GA Kerkrade in handen gehad moet hebben en hij toen zijn excerpt maakte.

Ligt het intussen niet meer voor de hand, dat na de aankoop pas het maken van een uittreksel volgt?
Op zichzelf lijkt die volgorde en werkwijze logischer en in ieder geval praktischer. Dat wordt anders als Habets alleen voor het maken van een uittreksel (van een bepaald deel) over het boek de

[5] Habets was van 1878 tot 1881 pastoor in de toenmalige gemeente Oud-Vroenhoven. Hij werd in november 1881 tot Rijksarchivaris in Maastricht benoemd.
[6] Daarvoor was hij kapelaan te Berg en Terblijt van 1862 tot 1878.
[7] Zie ook H. Franssen in *Volledig overzicht van alle voorkomende vormen van de naam Simpelveld tot het jaar 1400*, De Bongard dec. 1998, pag. 87 e.v.

beschikking had en zich tien jaar later (onverwacht?) de gelegenheid voordoet, dat hij het boek (waar? in Maastricht?) kan kopen.

Ik blijf me dus afvragen in welk jaar het een en het ander gebeurd zal zijn en van welke tekst in het Cartularium een uittreksel is gemaakt. En voor die vraag is alleen deze tekst van Habets in mei 1891 in een van zijn vele publicaties in de Maasgouw de reden, want hij schrijft:

In een handschrift over de parochie, door pastoor Arnold Didden in 1571 aangelegd, troffen we de gewijsden over het tiendewezen aan. Dit handschrift is ons eigendom.

Emi Trajecti ad Mosam (…), je wees er al op in je mail van 2 december 2016: de tweede naamval die Habets gebruikt in Trajectum klopt niet.
Lees ik deze zin dan soms verkeerd? Een hooggeleerde heer in de klassieke talen, met emeritaat maar altijd bereid mij te helpen met een probleem uit zijn vakgebied, brengt ook hier weer eens de oplossing:
Habets vergist zich niet, maar gebruikt een oude Latijnse naamval om de plaats aan te geven waar iets gebeurt, de z.g. locativus. Die naamval eindigt altijd op i. Te Maastricht heeft hij het boek gekocht en dan wordt Trajectum in die oude naamval Trajecti.

Ik heb de opmerking in mei 1891 van Habets *Dit handschrift is ons eigendom* altijd zo gelezen alsof Habets hiermee liet weten dat het handschrift van Dydden, het Cartularium zelf dus, zijn eigendom zou zijn. Die lezing vindt steun in de handgeschreven aantekening door Habets in het Cartularium, dat hij dit gekocht heeft voor 5 francs te Maastricht in 1879. Dat is ook nog eens 12 jaar vóór hij in een bepaalde bijdrage in de serie *Werken der vereniging tot uitgave der bronnen van het oude Vaderlandsche recht, 1e reeks no 12* 1891 zijn eigenaarschap bekent van dit Cartularium.

Bekend is dat de Limburger Habets in een bepaalde periode van zijn leven veel veldonderzoek heeft gedaan in het kader van zijn grote belangstelling voor de geschiedenis van zijn geboortestreek Oirsbeek en wijde Zuid-Limburgse omgeving. Zo heeft hij ook veel pastorieën bezocht, waar hij als lid van de clerus toegang tot kerkelijke archieven krijgt, die voor leken gesloten blijven.

Habets kan om die reden ook de pastorie van Simpelveld bezocht hebben en daar in 1869 een uittreksel gemaakt hebben uit het Cartularium, waarvan hij schrijft, dat hij dat 10 jaar later te Maastricht kocht.

Het blijft verbazen dat de tekst van Habets over het tiendwezen juist het meest verschilt met de teksten in het Dyddenboek, d.w.z. van die in het Cartularium en de kopie door Sougnez daarvan. Heeft Habets wellicht van de teksten over tiendwezen een uittreksel gemaakt in 1869 en daaruit geput voor zijn publicatie in 1891? Een uittreksel van iets betekent per definitie niet dat de tekst gelijkluidend is aan het origineel.
Uit de publicatie in 1891 blijkt trouwens dat Habets zich ook de vrijheid veroorloofde zelf een titel (voor zijn uittreksel) te bedenken, geheel in stijl en in overeenstemming met de inhoud overigens.
Als ooit het uittreksel dat Habets zelf mogelijk in 1869 maakte gevonden wordt, kan de tekst daarvan vergeleken worden met de gepubliceerde versie uit 1891.

Blijft bij dit alles wel nog onopgelost waarom op bepaalde pagina´s van het Cartularium de stempel prijkt *Rijksarchief in Limburg* en of daaruit nog een conclusie getrokken kan worden voor de vraag of er een derde Dyddenboek bestaat of heeft bestaan.

Ik denk dat ik eigenlijk op die vraag geen stap verder ben gekomen en alleen maar een paar stukjes uit de geschiedenis van het Cartularium van Dydden tot duidelijkheid heb gebracht.
Oordeel zelf:

1e Habets heeft in 1869 mogelijk alleen een uittreksel gemaakt van het deel over het tiendwezen en dus geen volledige kopie in de tijd dat het Cartularium van Dydden nog op de pastorie werd bewaard in Simpelveld.
2e Het uittreksel dat Habets mogelijk maakte van het Cartularium heb ik noch in het Gemeente Archief Kerkrade noch in het RHCL te Maastricht gevonden.
3e Habets koopt 10 jaar later het gehele Cartularium in Maastricht en vermeldt ongevraagd zijn eigenaarschap in een publicatie 12 jaar na die aankoop.
4e Dit Cartularium is blijkens enkele stempels daarin van het RAL te Maastricht op een onbekend moment na 1891 in handen gekomen van dat RAL.
5e Uiterlijk in 1984 keert het Cartularium van Dydden terug waar het thuis hoort, want in dat jaar geeft het kerkbestuur van de parochie St. Remigius te Simpelveld dat Cartularium samen met andere archiefstukken in bewaring bij het GA Kerkrade.
6e Al deze gegevens en feiten brengen me geen stap dichter bij het antwoord op de vraag of er een derde Dyddenboek bestaat of bestaan heeft. Als dat derde Dyddenboek inderdaad (nog) bestaat, moet ik dat vermoedelijk in het archief van de abdij van Beaurepart bij Luik zoeken.

Wat denk je van mijn verhaal en de conclusies?

Met vriendelijke groet,
Donné

Simpelveld, 2 oktober 2017

Dag Donné,

Het heeft even geduurd voor ik aan jouw exposé toe kwam.(…)

Volgens mij is jouw conclusie terecht. Het zogenaamd derde Dyddenboek heb ik niet kunnen vinden en jij ook niet. Waarschijnlijk omdat het niet geschreven is.

Een mogelijkheid zou nog kunnen zijn dat het origineel van 1597, waarvan Sougnez een kopie maakte, als een apart cartularium beschouwd is. Van dat origineel heb ik een groot gedeelte in bezit. De kans is naar mijn gevoel erg klein, tenzij het boek uit Beaurepart zelf zou komen.

De moeilijkheid hierbij is dat de abdij bij de komst van de Fransen in 1794 gesloten is.

Volgens de norbertijn Herman Janssens uit Averbode is het hele archief van de abdij verdwenen. De Fransen deden daar niet moeilijk over, zeker niet in 1797 na een staatsgreep in Parijs. De antiklerikale mentaliteit was toen nogal sterk. Het e-mailadres van Herman Janssens kan ik je geven. Je zou kunnen zeggen dat een cold case nog niet echt opgelost is.

Vriendelijke groet,
Jo

Simpelveld, 5 december 2017

Dag Donné,

(…) Toch zou je nog eens moeten kijken in het boek van Luc Wolters over de Remigiusparochie op pagina 70 onderaan bij de bronnen. Daar wordt gesproken over een derde Dyddenboek, maar dat het niet meer beschikbaar is.
Volgens Luc bestaat de tekst nog wel en hij heeft die gebruikt.

Groet, Jo

Wordt vervolgd

Karrensporen of niet ?????

Door: Rob Scholl

Het is alweer drieëntwintig jaar geleden dat wij deze opmerkelijke waarneming hebben gedaan. Al deze tijd heeft dit onderwerp in de kast gelegen om als artikel uitgebracht te worden. Maar uit archeologisch standpunt interessant genoeg om te vertellen.

WAT WAS ER AAN DE HAND !

In 1994 waren wij (sectie archeologie van Heemkunde vereniging De Bongard Simpelveld-Bocholtz) druk bezig met de opgraving van een Romeinse schuur op het nieuwe industrieterrein Beitel. Via dhr Plettenberg uit Kerkrade kregen wij te horen dat een aannemer ten behoeve van de aansluiting Rolducerweg-Hamstraat was begonnen met het grondwerk voor een nieuw viaduct in de weg van Aken naar Heerlen. kort bij de grensovergang de Locht. Van deze route is bekend dat er in de Romeinse tijd al een verbindingsweg is geweest tussen beide nederzettingen. Er moesten dan ook nog resten in de grond zitten. Het was voor ons een mooie gelegenheid om eens een dwarsdoorsnede van een Romeinse weg te kunnen bekijken, mits alles was zoals we dachten!

WAT KONDEN WE VERWACHTEN !

Romeinse wegen zoals die hier in Limburg voorkwamen bestonden doorgaans uit een grindpakket van 4 tot 7 mtr breed. Aan weerszijde onverharde stroken die soms voorzien waren van zand (denk aan ruiterverkeer en of ruststrook). Deze werden op hun beurt vaak begrensd door in de leem uitgegraven greppels. De functie? waarschijnlijk voor afwatering zodat het grindpakket minder doorweekt en dus stevig blijft ook bij regen. Misschien dienden zij ook als afbakening voor de onderhoudsploegen die het gebied tussen de greppels struik en boomvrij moesten houden.

De dikte van het grindpakket, kan variëren van 40 centimeter tot wel 2 meter dik, zoals in Maastricht gevonden is. Ook de breedte kan behoorlijk oplopen, 13 mtr grind verharding is geen uitzondering. In Rimburg zijn stukken weg gevonden waarbij de buitenste greppels wel 40 meter uit elkaar lagen. Ook kwam het voor dat de weg een drassig gebied doorkruiste, zoals op de Valkenburgerweg in Heerlen (Geleenbeek). Hier werden zware palen diep in de grond gedreven die houvast gaven aan drie lagen eikenhouten balken. Deze werden dan afgedekt met grote kiezelstenen, waarover een 70 tot 100 cm dik grindpakket als wegdek werd aangebracht.

Tussen Meersen en Valkenburg werd een geplaveide strook aangetroffen. Op een ± 12 mtr breed en 30 tot 40 cm dik grindpakket, lag een 9 meter brede paklaag die bestond uit drie lagen massieve stenen, in totaal 30 cm dik. Zeer waarschijnlijk is het een Romeinse weg.

WAT WE WEL TEGENKWAMEN !

Omdat machinaal grondwerk tegenwoordig geweldig snel gaat duurde het niet lang of de eerste melding van een bijzonder grindpakket in de ondergrond kwam binnen. Nieuwsgierig zijn we direct na onze werkdag gaan kijken. We zagen dat reeds de gehele weg, over een breedte van ongeveer 30 mtr en ± 5 mtr diep was uitgegraven. De sleuf doorkruist in een schuine hoek de lijn van Heerlen naar Aken waardoor aan weerskanten twee prachtige verticale dwarsdoorsneden waren te zien.

Aan beide zijkanten had men een deel van de grond 2 mtr hoog en 5 mtr breed, laten staan als aanzet voor de twee bruggenhoofden, ook waren hierop al betonnen heipalen in de grond geslagen. (zie schets en foto's) Voor zover wij konden beoordelen bestond de grondopbouw uit één minimaal 6 mtr dikke homogene lichtbruine leemlaag, die direct onder de bestaande weg begon. Iedere afwijking van kleur en structuur viel dan ook direct op.

EEN GRINDPAKKET.

Overzicht: op de achtergrond de brug over de Spoorlijn Simpelveld –Kerkrade.

Schets: De verhoging voor het oplegpunt van de nieuwe brug.

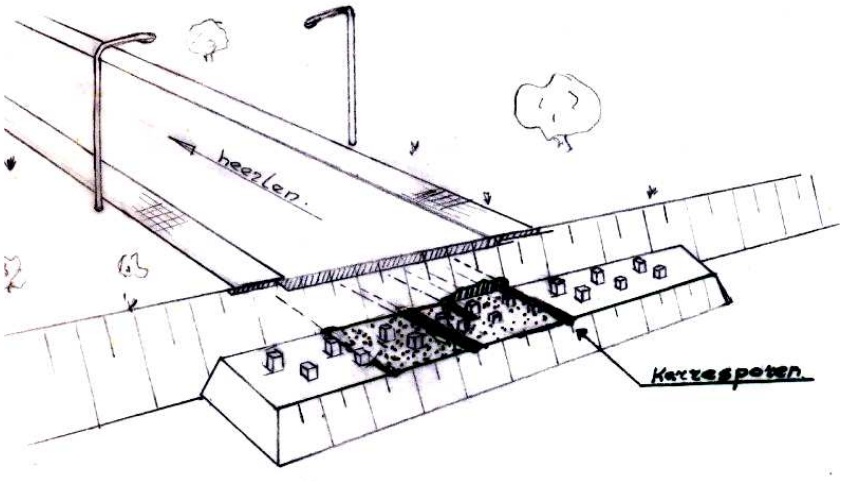

. **Op de volgende fotocollage is te zien hoe het grindpakket in de wand er uitzag.**

Vanaf dit meest oostelijke punt (op de foto rechts) bestond de eerste 3 mtr westwaarts (dus naar links) uit een grindpakket van ongeveer 40 cm dik, de volgende 1,5 mtr zakt de bovengrens hiervan zo,n 20 cm. Daarna, kan niet meer over een grindlaag gesproken worden en zijn er nog maar hier en daar kleine kiezel concentraties of losse kiezelstenen en verkleuringen in de leem herkenbaar dit stuk is nog ongeveer 3,5 meter breed.

De totale breedte heb ik afgepast op ongeveer 8 mtr breed. Uit deze doorsneden was voor ons niet op te maken of het een Romeinse weg betrof, want de vorm was niet typerend en eventuele greppels werden niet waargenomen. Ook hadden we geen aardewerk zoals pot of dakpanscherven gevonden die een aanwijzing hadden kunnen geven.

MAAR WAT WAS ER NU WÉL ZO BIJZONDER. !!!

Het toeval wilde dat op de plaats van de verhoging (aan de kant van Heerlen) de bovenste 40 cm van het grindpakket verwijderd was. En we dus boven op een horizontale doorsnede van de onderste 10 cm van het grindpakket keken. (zie ook bovenstaande schets)

Links de wand met het dwars profiel en verder het verkleurde grondvlak met grind.

Opvallend waren daarbij een drietal ongeveer 30 cm brede donker grijze tot bijna blauwe stroken grond (verkleuringen) .Deze waren over de gehele lengte (links en rechts) parallel aan de zijkanten van de grindlaag te zien (zie de schets). Deze stroken bestonden uit een wat vettige-donkere leem met hier en daar kiezelstenen. Verder ook enige plekken waar de ondergrond alweer door kwam schijnen.

Detail van de doorsnede van het onderste deel van het pakket
De verkleuringen (vooral de stroken) waren plaatselijk maximaal 15 cm dik.

De meest oostelijke strook vormde tegelijkertijd de begrenzing van het grindpakket aan de oostzijde, deze was ook het duidelijkst herkenbaar. Ongeveer 1.5 mtr naar het westen een zelfde strook maar niet zo duidelijk en niet over de hele lengte zichtbaar, deze strook was ongeveer 1 mtr lang. En als laatste (de meest westelijke) ongeveer op 4.5 van de eerste weer over de volle lengte netjes evenwijdig, maar iets meer door het graafwerk verstoord, een zelfde donkere (grijs / blauwe) verkleuring.

JA EN !!!!!

Het bijzondere van onze waarneming waren de witte grind strepen die door deze donkere stroken heen liepen. Deze lichte strepen waren ongeveer 8 cm breed .

Als uitvoerder in de bouw heb ik al heel wat tijdelijke bouwwegen zien aanleggen waarna ze later weer werden verwijderd. Zo'n weg bestaat meestal uit een grindlaag, al of niet ingegraven boven op de bestaande grond. Vaak is het grindpakket van deze wegen te dun of te smal en hebben geen goede afwatering. Daar waar de ondergrond is opgeweekt zakken de wielen door het grindpakket en drukken dan een deel van het grind in de onderlaag. Als dan later het grind wordt verwijderd dan tekenen deze wielsporen zich af als grindbanen in de vrijgekomen ondergrond.

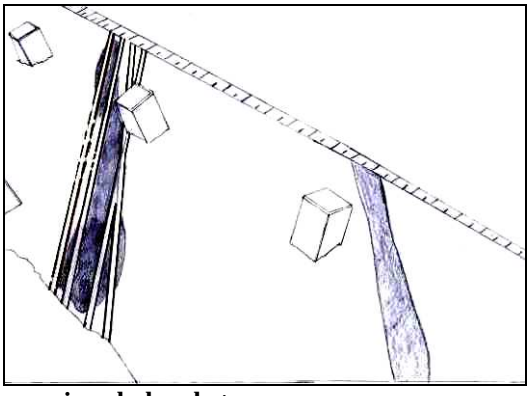

Hier links in de donkere baan de lichtere grindstrepen, zie ook de schets.

KARRENSPOREN dus!!

Precies dat is wat ik als amateur archeoloog in mijn enthousiasme meen te herkennen in de 4 st (6 tot 8 cm brede) grindstrepen die in de meest oostelijke strook (leem verkleuring) te zien waren. De twee buitenste strepen lagen nagenoeg tegen de zijkant van de verkleuring terwijl de binnenste twee aan het begin een tussenruimte van ± 15 cm hadden om elkaar na 3.5 mtr te kruisen.

CONCLUSIE:

Ondanks het ontbreken van te dateren vondsten zijn voor mij deze karrensporen toch duidelijk het bewijs voor menselijke activiteiten. Het grindpakket is van een oude weg geweest dat zo'n 1900 jaar geleden onder Romeinse supervisie is aangelegd als verbinding tussen de plaatsen Coriovallum (Heerlen) en Aquae Granni (Aken).

Verder vind ik het vreemd dat het Westelijke deel van de weg geen massief grindpakket heeft maar toch een duidelijk verstoring die niet door een natuurlijke oorzaak te verklaren is.
Het lijkt alsof de weg ooit in betere tijden of bij de aanleg breder was (7,5 mtr, ruim twee rijbanen breed) en dat men later, in slechtere tijden het grind van de Westelijke helft gebruikte om de gaten te dichten in het Oostelijke deel van de weg. Daarmee was weinig of geen aanvoer van nieuw grind nodig dus makkelijker maar met als gevolg een smallere weg en dus problemen met volgepakte tegenliggers.

Dat verklaard dan ook de karrensporen.

In mijn fantasie zie ik hoe bij het onderhoud van de weg een één assige, met grind beladen kar na een uitwijk manoeuvre, al scheefhangend door een zwoegende os weer op de vaste verharding wordt getrokken.

Hoelang de weg nog in gebruik is gebleven blijft tot nu toe een vraag. In de eeuwen daarna is het langzaam afgedekt met een twee meter dikke leemlaag afkomstig van de hoger gelegen hellingen. Zo was het ook met de Romeinse schuur op de Beitel ook daar een twee meter dikke leemafzetting boven op de funderingen. Hoeveel tijd dit proces hiervoor nodig heeft gehad zal afhankelijk zijn van de hellingshoek van de helling, hoeveel begroeiing was aanwezig, werd er landbouw bedreven of waren er hele natte of droge eeuwen. Wie weet?

Ondertussen zijn alweer 23 jaar voorbij en is de Romeinse weg bij grensovergang de Locht opnieuw tevoorschijn gekomen en wel in 2015 bij de aanleg van de nieuwe N300 Buitenring Parkstad die óók onder de bestaande weg (Aken-Heerlen) door duikt. Ook hier werd de Romeinse weg doorsneden maar deze keer goed zichtbaar in de sleuf. Deze keer waren de professionals wel ter plaatse geweest hebben e.e.a. kunnen inmeten en vastleggen. Ook de pers heeft hieraan aandacht besteed, zie onderstaand artikel.

Nieuws

Romeinse weg blootgelegd bij aanleg Buitenring

Redactie 1Limburg

Geplaatst op vrijdag 6 februari 2015 - 16:57

Archeologen bij de grindlaag die ooit een Romeinse weg was
Foto: Provincie Limburg

Bij de aanleg van de Buitenring Parkstad is vrijdagmorgen de oude Romeinse weg van Aken via Heerlen naar Xanten blootgelegd. Dat gebeurde bij de werkzaamheden bij grensovergang De Locht bij Kerkrade.

Grindlaag

De oude weg kwam aan het licht bij het uitgraven van een bouwput voor een nieuw viaduct. Archeologen van het Leidse onderzoeksbureau Archol onderzochten die put, en vonden een 50 centimeter dikke laag grind die ooit de fundering was van de Romeinse weg. Die zes tot acht meter brede weg blijkt precies hetzelfde tracé te hebben gevolgd als De Locht.

Monsters

Archeologen leggen de vondst minutieus vast met foto's, tekeningen en beschrijvingen, en nemen monsters mee voor nader onderzoek. Daarna wordt het gat weer opgevuld. De resten worden dus niet verder uitgegraven.

Derde keer

Het is de derde keer dat de eeuwenoude weg weer aan de oppervlakte komt. Vorig jaar gebeurde dat in Heerlen bij werkzaamheden in de binnenstad. In de jaren vijftig stuitten de bouwers van een spoorviaduct ook al op de weg.

Nawoord:
Het is dus de vierde keer maar dat wisten zij niet.

Van onze Regio archeoloog Parkstad Hilde Vanneste heb ik een verslag mogen inzien dat is gemaakt bij de buitenring in 2015 door Raap Archeologisch Adviesbureau waarin zij in de verticale dwarsdoorsnede ook de afdrukken van karrensporen hebben waargenomen maar op een andere manier zie schets.

Verder heb ik afgelopen jaar onze waarneming van 1994 alsnog bij haar gemeld en voorzien van ons fotomateriaal.

En als laatste een overzicht.

Op onderstaande luchtopname zijn de vondstlocaties nog eens ingetekend.
De onderlinge afstand is ongeveer 150 tot 160 meter.

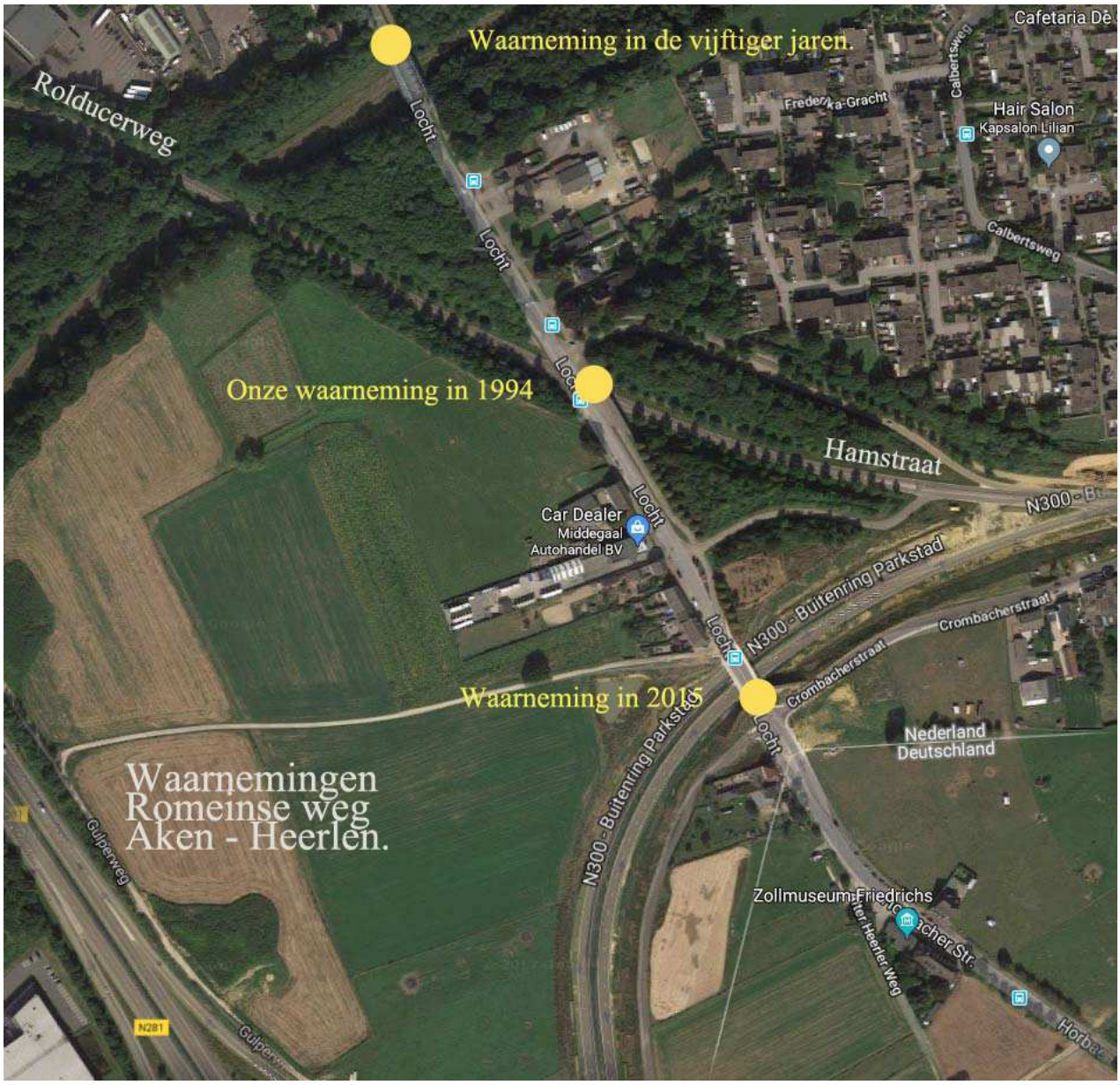

Rob Scholl december 2017.

De provincie Limburg. Een poging tot geschiedenis (deel 1)

Door: Jo Van der Werf

Een kleine inleiding.
Een tijdje geleden was ik in Maaseik en het trof me dat het stadje zo verschrikkelijk veel lijkt op Sittard of willekeurig welk stadje in onze provincie Limburg. Of je nu in Roermond rond loopt of elders in België/ Vlaams, de overeenkomsten zijn groot en de verschillen klein, behalve in de trottoirs en de merkwaardige combinatie van soorten huizen.
Het bracht me op het idee eens na te gaan of de overeenkomsten historisch te verklaren zijn. Daarom een paar boeken erbij gehaald en gelezen. Dan blijkt het verleden van onze provincie een heel ingewikkeld verhaal te zijn met allerlei ups en downs. Wat heb ik zoal gevonden? Om de hele zaak lekker ingewikkeld te maken: het oude hertogdom Limburg lag ver ten zuiden van de huidige provincie.

1 Toestand tijdens het Ancien Regime.

Het gebied waarover we het gaan hebben bestond voor de komst van de Fransen uit een heleboel kleinere stukken. Om een paar te noemen: de landen van Overmaas: het land van Valkenburg, het land van Dalhem, het land van Rode. Daarnaast was er het graafschap Loon (Hasselt/ Maaseik),het graafschap Horn, Weert en Opper-Gelre (Roermond/Venlo). Sittard hoorde bij Gulik/ Jülich. Al die landjes hadden hun eigen geschiedenis, wetten en gebruiken. De drie landen van Overmaas waren opgedeeld tussen Spanje en de Republiek van de Verenigde Nederlanden, zodat Heerlen protestant moest zijn en Kerkrade katholiek, Gulpen en Vaals protestant en

Pastoor Sougnez

Simpelveld/Bocholtz katholiek. Het was nog de tijd waarin pastoor Sougnez in zijn parochie Simpelveld de dienst uitmaakte samen met enkele edelen zoals de Rochau's in Overhuizen.

Traditie, traditie!! En iedereen dacht dat alles zo hoorde te zijn en eeuwig zo zou blijven. In de zuidelijke Nederlanden waren de Spanjaarden 1715 vervangen door de Oostenrijkers (Brussel).Zij waren de baas. Het gewone volk was erg conservatief in de Oostenrijkse of zuidelijke Nederlanden. Wat wil je! De geestelijkheid had de godsdienst achter de hand en wie wilde er nu niet in de hemel komen. Dus toen keizer Josef II (1780-1790) in zijn landen moderniseringen wilde doorvoeren, werd hij door velen tegengewerkt. Er ontstonden zelfs twee echte bewegingen voor onafhankelijkheid, een in Brabant (Verenigde Nederlandse Staten), een in Luik (Société Patriotique). De Oostenrijkers moesten ze met geweld onderdrukken.
Welke veranderingen wilde de keizer dan? Hij voerde "tolerantie" in, vrijheid voor protestanten en Joden. Hij wilde "overbodige" kloosters sluiten, dwz kloosters die alleen contemplatief (bidden) waren en niets praktisch deden voor de burgers. Ook het kerkelijk monopolie op huwelijken schafte hij af. De staat zou het wel regelen. Daarnaast zou de rechtspraak gemoderniseerd worden: nieuwe regionale

rechtbanken in plaats van de oude schepenbanken.

Keizer Josef II

Het verzet kwam van meerdere kanten. Alle oude machthebbers zoals de adel, maar vooral de hoge geestelijken, bisschoppen en abten, gingen in tegen de “rare” ideeën van de keizer. De Oostenrijkers versloegen de opstandelingen, maar de keizer moest toch inbinden, want het verzet was te groot. Zijn opvolger Leopold II (1790) draaide de maatregelen terug.
Zo was alles toch nog goed gekomen. De adel en de geestelijken waren weer de baas en zo hoorde het ook. Het heette niet voor niets het “Ancien Regime”.
Toch waren met name in Luik vreemde geluiden te horen geweest, zoals democratie, gelijkheid, afschaffing voorrechten van de eerste en de tweede stand. Geluiden die ook in Frankrijk gehoord werden.

2 De komst van de Fransen 1793/4.

In Frankrijk was intussen de revolutie uitgebroken. Op 14 juli 1789 werd de Bastille bestormd, veroverd, geplunderd en afgebroken. De stenen ervan werden als souvenirs verkocht. Frankrijk veranderde volkomen in korte tijd.

Dansen rond de vrijheidsboom

Maatschappelijk, want de adel verdween; kerkelijk, want de geestelijkheid mocht niet meer bestaan en al de bezittingen van de Franse Kerk werden bezit van de staat. Men kon ze kopen en kreeg “Assignaten” (papiergeld).
Ook de oude gewesten, graafschappen en hertogdommen verving men door “departementen”, grote gebieden die voornamelijk naar rivieren of bergen genoemd werden. Ze bestaan nog steeds.

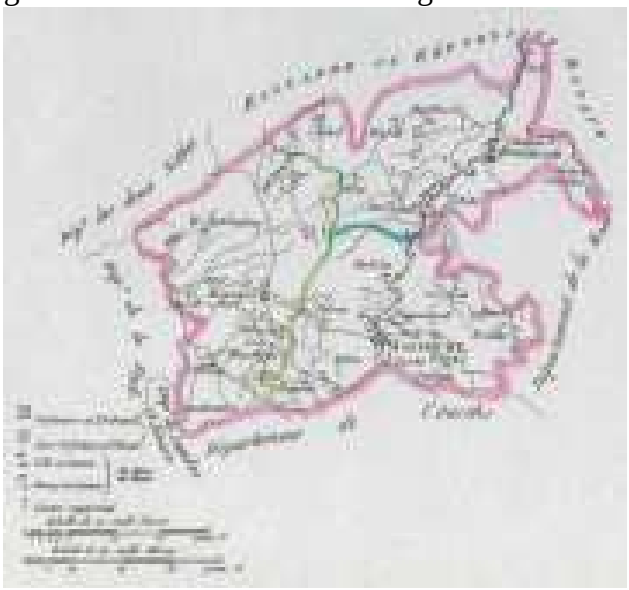

Departement Nedermaas

De revolutie werd steeds radicaler. Koning Lodewijk XVI verloor in januari 1793 zijn hoofd onder de guillotine. De vorsten van omringende landen voelden zich steeds onveiliger. De ideeën konden immers overslaan. Dus verschenen er vreemde legers aan de grenzen. Franse burgers werden daarentegen steeds enthousiaster (de Marseillaise) en sloegen massaal terug. De

"Sansculottes" gingen met toenemend succes de oude beroepslegers te lijf.
In de loop van 1793 kwamen de Franse legers in de zuidelijke Nederlanden, maar zonder succes. Het jaar daarna slaagden ze erin de Oostenrijkse legers te verslaan in de slag bij Fleurus.

Generaal Pichegru

De Habsburgers trokken zich terug en de Franse legers waren de nieuwe bazen. In het begin beschouwden ze de veroverde gebieden als oorlogsbuit. Er werd stevig geplunderd en vooral de boeren moesten het ontgelden. Tot zover niets nieuws onder de zon.
Het veranderde toen de Franse Conventie (parlement) besloot de bezette zuidelijke Nederlanden in te lijven bij de "grote" Republiek (1 oktober 1795). Een wensdroom uit de tijd van Lodewijk XIV, de Zonnekoning.

3 De Franse tijd 1795- 1813

Dat betekende o.a. besturing "op z'n Frans". Alle zuidelijke Nederlanden van Oostende tot Maastricht en zelfs Aken werden opgedeeld in 9 departementen. Wij kregen te maken met het "Departement Nedermaas of Meuse inferieure". Een vreemde combinatie van van alles en nog wat: Overmaas, Loon, Horn, Weert, Opper-Gelre, enz. De oude machthebbers legden zich neer bij de nieuwe toestand. Het departement Nedermaas bestond uit 3 arrondissementen (Maastricht, Hasselt, Roermond), een arrondissement uit kantons en die weer uit communes/ gemeenten. Het departement schoof dus alle oude grenzen opzij, maar het kanton Rolduc bevatte feitelijk het land van Rode

Burcht van 's Hertogenrade

Hertogenrade werd als Rode-le–duc de kantonhoofdstad.
In onze streken ontstond dus het departement Nedermaas met Maastricht als hoofdstad en een "prefect" als bestuurder. Hij werd door Parijs aangewezen. Ten noorden en vooral ten oosten lag het departement van de Roer. Met andere woorden er kwam een totaal nieuw bestuurssysteem. Een nieuw belastingstelsel, nieuwe rechtbanken (per kanton). Men moest aan veel nieuwe dingen wennen, bijvoorbeeld dat alle officiële stukken in het Frans stonden. Helemaal nieuw en erg lastig was de invoering van de dienstplicht of conscriptie.

Jonge mannen in de leeftijd van 20 jaar werden opgeroepen om te dienen in het Franse leger. Men was immers een Frans staatsburger geworden. Je kon ingeloot worden en vervolgens kon je, als je

voldoende geld bezat, proberen een vervanger of “remplaçant” te vinden die uitgeloot was. Het leverde arme lui soms wat geld op. Vooral de conscriptie leidde er toe dat in sommige gebieden de mensen in opstand kwamen, de zgn koning Willem I “Boerenkrijg”. In de omgeving van Hasselt leverde het de Fransen veel werk op, maar natuurlijk was men niet opgewassen tegen de grote Franse legers.
Een voordeel van de opneming in de “Grande Nation” was dat men kon profiteren van de grote Franse markt, die alsmaar groter werd naarmate Napoleon het ene na het andere gebied veroverde en vaak inlijfde. Vooral de industrie profiteerde ervan.

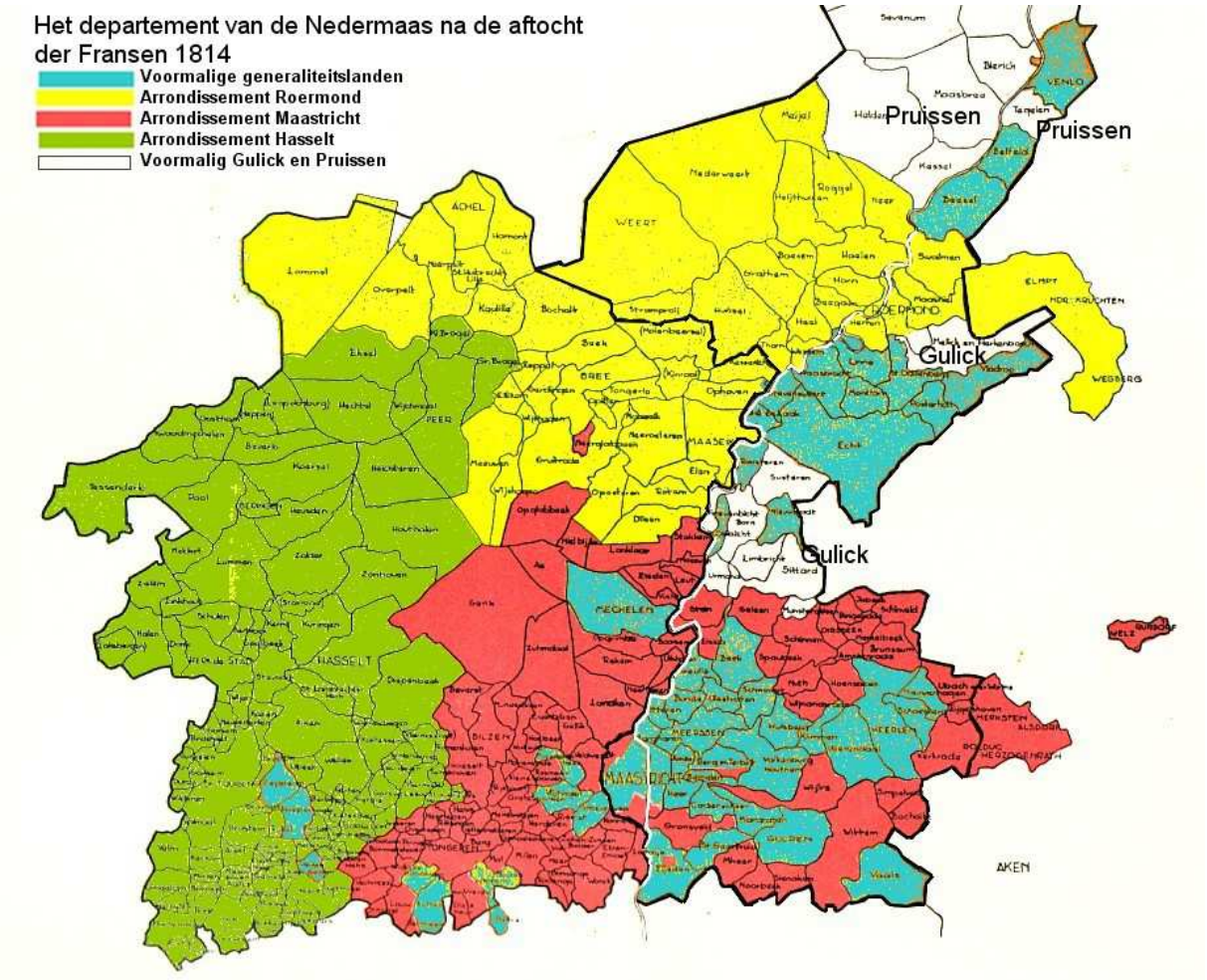

Voor de geestelijkheid begon een periode waarin ze hard werd aangepakt. De revolutionairen hadden een gruwelijke hekel aan Kerk en godsdienst. Toen de legers de zuidelijke Nederlanden binnenvielen in 1794 vluchtten veel geestelijken naar het veiliger oosten tot achter de Rijn. Pastoor Sougnez vluchtte naar Duitsland, maar kwam een jaar later terug in de hoop dat het mee zou vallen. Niet dus, want de pastorie was in handen gekomen van een huurder, terwijl de Bocholtzenaren een eigen pastoor uit Aken hadden gehaald en een eigen parochie hadden opgericht. Weg een groot deel van Sounez`s inkomsten. Tegelijkertijd was in Luik de abdij van Beaurepart opgeheven. De norbertijnen waren ook daar gevlucht en verdwenen. Zodoende kon Sougnez niet meer terugvallen op zijn “thuisbasis”. Hij was de laatste norbertijn in Simpelveld. Bovendien moesten alle geestelijken een eed afleggen tegen het koningschap en voor de revolutie. In onze streken hebben de meesten dat dan maar gedaan. Ook pastoor Sougnez. Het kostte veel tijd voordat pastoor Sougnez zich bij alle nieuwe feiten neerlegde, maar toen ging hij zelfs een rol spelen in de politiek van de aparte “commune” Simpelveld. Behalve een eigen parochie had Bocholtz ook een eigen “commune” gevormd. Voor de abdij Kloosterrade (tegenwoordig Rolduc)

veranderde de hele wereld. De grote abdij werd opgeheven, de koorheren vertrokken en de gebouwen kregen een andere bestemming. Het werd een lazaret voor soldaten met schurft. Later kostte het veel moeite de gebouwen terug te krijgen.
Al met al kan men wel zeggen dat de oude wereld (het ancien regime) compleet op z'n kop was gezet. In 1801 sloot Napoleon een verdrag met de paus (een concordaat) en kon de geestelijkheid zich langzaam herstellen.

4 Noord en Zuid: een vergelijking

Nadat de Franse legers de zuidelijke Nederlanden in 1794 hadden veroverd (Maastricht als laatste stad) trok generaal Pichegru over de bevroren rivieren het noorden binnen. De patriotten haalden de Fransen zegevierend binnen. Het Haags Verdrag van 1795 liet de Bataafse Republiek onafhankelijk, maar er moest wel een bedrag van 100 miljoen gulden op tafel komen voor de "kosten". In feite mochten de Bataven hun eigen bestuur organiseren als een soort "zusterstaat" naast Frankrijk.

Het eerste parlement van de Bataafse republiek

Maar hoe moest het nieuwe bestuur er uitzien? Een eenheidsstaat of een verzameling van staatjes, zoals tevoren in de Republiek? Democratisch gekozen begon de Nationale vergadering aan gekissebis over een nieuwe Grondwet. Na 3 jaar gerommel namen radicalen het roer over via een staatsgreep in 1798; een half jaar later een nieuwe coup. Intussen waren er 8 "departementen"gevormd naar Frans voorbeeld, maar snel kwamen de oude provincies terug, wel met Drenthe en Noord-Brabant erbij. De Staten-Generaal bestond niet meer, er kwam een centraal gezag. Wel vrijheid van godsdienst voor iedereen (ook Joden en katholieken), een nieuwe rechtspraak en nieuwe wetten, enz.
Toen Napoleon de macht persoonlijk in handen kreeg (1801),wilde hij meer controle over de"Bataven".
Familie Schimmelpenninck

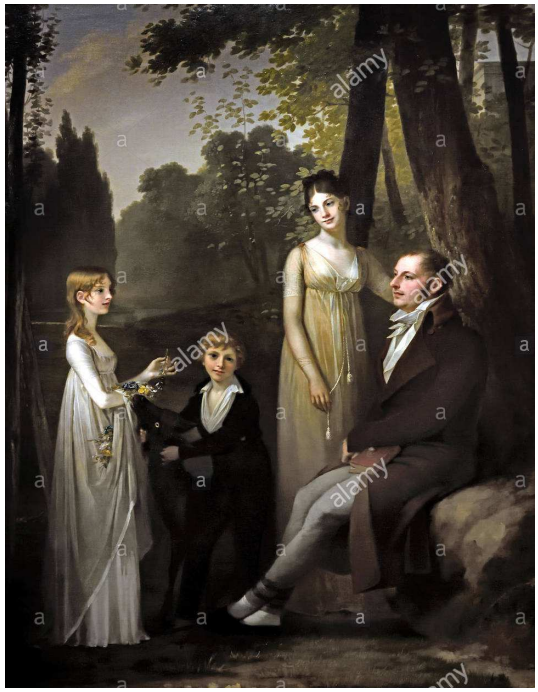

In 1805 legde hij het bestuur in handen van Rutger Jan Schimmelpenninck als Raadspensionaris. Het nieuwe bewind duurde 1 jaar.

Napoleon stelde daarna zonder veel omhaal zijn broer Lodewijk aan als koning van "Holland" (1806).

Lodewijk Napoleon

Economisch ging het beroerd met het noorden. De handel met Engeland was verboden door het "continentaal stelsel", de koloniën gingen verloren, de vloot ging ten onder in zeeslagen met de Engelsen. Toen Lodewijk Napoleon de mensen een beetje wilde helpen door de strenge regels van zijn machtige broer te verzachten, werd hij zonder pardon aan de kant gezet. Napoleon stelde zelf orde op zaken. Het Koninkrijk Holland werd ingelijfd bij Frankrijk in 1810. Toen kreeg men te maken met het echte Frankrijk. Geen handel op zee met de Engelsen, wel wetboeken (code Napoleon), geen democratie, wel dienstplicht. e
Het zuiden had de inlijving bij Frankrijk al in 1797 meegemaakt; de Franse markt lag open voor hun industriële producten, in tegenstelling tot het noorden dat niet verder kwam dan tol betalen. Maar soldaten leveren moesten ze allebei, zeer tegen hun zin.

Vervolg in het komende periodiek

HEEMKUNDEVERENIGING SIMPELVELD-BOCHOLTZ

"DE BONGARD"

Jaarprogramma 2018

Zondag		Dialectmis in Simpelveld
Woensdag	17 januari	Liedjesavond Carnaval in een heemkundige context door René Haustermans. 20.00 uur
Zaterdag		Dialectmis in Bocholtz
	10-13 februari	Carnaval
Maandag	19 maart	Voorjaarsvergadering met film : de film Limburgia over het wel en wee van een schutterij. 20.00 uur
Vrijdag	30 Maart	Goede vrijdag, wegkruisenwandeling in Simpelveld 20.00 uur
Zondag	1 april	Pasen
voorlopig	7 april	Symposium Clara Fey en evt. excursie door Burtscheid
Dinsdag	17 april	Discussie en Lezing over dialect, tweetaligheid en identiteit, door Leonie Cornips. 20.00 uur
	mei	Zaligverklaring Clara Fey
Donderdag	10 mei	Hemelvaartsdag
Zondag	20/21 mei	Pinksteren
Dinsdag	5 juni	Lezing Schutterij door Luc Wolters
	juni	Excursie Orsbach en Mamelis (door Kottman of Luettke).
	Juli/augustus	Vakantie

HEEMKUNDEVERENIGING SIMPELVELD-BOCHOLTZ

"DE BONGARD"

Uitnodiging Algemene Ledenvergadering

Maandag 19 maart 2018, 20.00 uur

Party Centrum Oad Zumpelveld

Door middel van dit convocaat nodigen we al onze leden uit om de algemene voorjaarsledenvergadering bij te wonen. We beginnen om 20.00 uur.

Agenda:

1. Opening en mededelingen door voorzitter Luc Wolters
2. Verslag van de Algemene Ledenvergadering van dinsdag 22 november 2017
3. Algemeen jaarverslag 2017 interim secretaris Hetty Backbier
4. Financieel jaarverslag 2017 penningmeester Armin Hamers
5. Kascontrole over de financiën van 2017
6. Nieuws van secties en activiteiten
7. Vooruitblik 2018
8. Rondvraag
9. Eren van de 25jarige jubilarissen
10. Sluiting

Na de ledenvergadering nodigen we u uit voor een film….

Hetty Backbier

Secretaris ad interim

’T Leëve van d’r Jozef Jonagold

Bei ós in de hoeswei sjtunt vöal eppelbeum,
Want eppel èse lü bauw allenäu eëve geer.
Mér dat is nit get va noeë,
Eppel èse ze al va 10.000 vuur Christus.

Mé iech goan üch noe ‘ns get vertselle uvver inge appel,
En waal uvver inge bezóngere appel, d’r Jozef.
Dat woar inge sjunne mit lekker roeë bakke.

Dat koam dürg zienge pap deë heesjet Jonathan,
en zieng mam woar ’t Goldeneliesge.
Doa vuur woar hunne hingernaam Jonagold.

Wat woare die tzwei stolts óp deë Jozef.
Mé zieë neumete hem gans leef ’t Jüpke.
Ze hauwe vöal kinger mé d’r Jozef woar ’t sjlauwste,
en d’r sjunste.

Heë wós óch vóal va anger tsoate eppel.
Zoeë wie d’r Cox de Oranje.
Dem vong heë mer inge zusse.
’T Pink Lady dat koam gans oes Australië.
Dat minget wónges wie sjun dat ’t woar.

D’r Granny Smit deë hauw noeë ‘ns gaar ging kluur,
deë woar mer grung.
D’r Braeburn deë woar noch nit zoeë aod,
deë zoog ziech waal gót oes.
D’r Elstar en d’r James Grieve,
dat woare hem zieng betste kamerade.
Die zunt óch lekker frisj.

En da haste de Graof Sjale.
Mé doa weëd mieëtstens kompot va gemaacht.
Die erm jonge weëde da durg gedrieënd.

D’r Jozef deë wós nit mieë,
dat ’t óch Roeë Renette en Hoeseppeltjes goof.
En die kling Steëreppeltjes,
die woeëte da gans mit sjaal gekaocht.
En went ze in d’r kómp loge,
woeët da get tsoeker drop gedoa.
Dat sjmachet lekker.

Wat woar deë Jonathan en dat Goldeneliesge sjtols,
dat deë Jozef dat allemoal wós.

D’r Jozef hauw óch wel ‘ns zorg,
dat wúrm zieng famielige koam joedasse.
Dat woar joa gaar nit got.
Of dat ’t gong hagele.
Da kroge ze allenäu blútsje.

Mé heë daat óch noa,
wat zauw mit miech goa gebure,
went ze miech plukke dunt.

Dat inge zoemér in miech biet.
Iech mot d’r nit aa dinke,
dat iech in d’r kompot zit.

En ’t zauw ja gans sjlim zieë,
went ze miech in d’r zeem sjtaoche.
Dat kleëft joa zoeë.

Dat ze miech da mér óp d’r vlaam dunt,
mit gét rozienge.

En gidderinge deë da mieng gesjiechte kint
en deë da ee sjtuk appelvlaam it.
Dat deë da dinkt,
Zauw hei d’r Jozef i zitte?

Annie Cremers

Boerenleven in Bocholtz/Simpelveld rondom 1900

Door: Theo Hoogers

Inleiding

Er komen aan het eind van de 19de eeuw veranderingen in de agrarische structuur. Het is nog moeilijk te herkennen of dit enige betekenis heeft gehad. De echte ommekeer komt langzaam vanwege de complexiteit van de agrarische crisis. Ook het idee van de vrije handel zowel voor de interne markt als voor de export was volledig theorie gebleven voor heel wat plattelandsgebieden in Limburg. Veranderingen hebben lang op zich laten wachten. Men verwachtte dat de regering door middel van protectionistische maatregelen het kwaad zou keren. Daardoor heeft het enige tientallen jaren geduurd voordat ook in deze provincie de omschakeling is voltrokken. De concurrentie tegen de buitenlandse graaninvoer werd opgeheven. Men heeft hier de graan productie geleidelijk ingekrompen en de akkers werden in weiland omgezet.

In Zuid-Limburg was deze overgang meer ingrijpend dan in Noord-Limburg. De landbouw ging zich concentreren op boterproductie, kaasmakerij op kleine schaal, varkensmesterij en kippenhouderij. Dit werden de belangrijkste inkomstenbronnen. In Zuid-Limburg leverde het toegenomen fruitareaal een aanvulling van de inkomsten.

Een verandering die doorslaggevend is geweest voor de landbouw en de veeteelt is het gebruikmaken van de nieuwe vinding kunstmest. In Limburg na 1900 algemeen. Kunstmest was goedkoper dan de vroeger gebruikte compost, de kunstmest heeft het boerenbedrijf door de malaise heen geholpen. De anorganische mest maakte de stalmest en het oude veeteeltsysteem overbodig.

Rondom 1900

De problemen in de tweede helft van de 19de eeuw waren in de provincie Limburg erg groot. Er waren politieke, religieuze en economische problemen. In economisch opzicht had Limburg een grote achterstand ten opzichte van de rest van Nederland. Berekeningen tonen aan dat het inkomen per hoofd van de bevolking voor Wereldoorlog 1 40% achterlag bij de rest van Nederland. Rond 1890 was Limburg de armoedigste provincie van het rijk. Handel was er nauwelijks en de nijverheid zat in een schommel waarbij telkens initiatieven in het gebied werden ontplooid om vervolgens weer te mislukken. Limburg bleef nog lang een landbouwprovincie. In de werkverschaffing was het agrarisch overwicht sterk alhoewel er volgens de cijfers een lichte daling was te zien van 54% in 1860 tot 41 % in 1910. In de periode 1875- 1895 was er in Europa een landbouwcrisis die ook in Limburg verhoudingsgewijs hard toesloeg. Het boerenbedrijf bestond voornamelijk uit keuterboeren met 0 tot 5 hectare grond. Deze boeren misten kennis en geld om tot noodzakelijke vernieuwingen te komen. De kleine boeren konden niet van hun opbrengsten leven en velen werkten dan ook als loonwerker bij de grotere boeren of in de industrie. Kleine boeren en de landarbeiders waren niet zelden gedwongen hun bedrijf te staken en in de Luikse industrie of in Aken werk te gaan zoeken. De grote boeren gingen in deze periode over van graanteelt naar suikerbieten. In de loop van de 80er jaren vonden veel boeren dat zij in zakelijk opzicht moesten veranderen. Producten naar de markt brengen was niet voldoende, de kwaliteit van de producten moest beter en daartoe hadden zij b.v. kunstmest nodig en beter zaaigoed. Het boerenwerk was in de 19de eeuw en begin 20ste eeuw nog voornamelijk handwerk. Voor de ploeg gebruikte hij meestal de os en soms een paard. Het land werd bewerkt met

ploegen b.v. de hondsploog, der braobender, de wentelploeg, de houten eg en der sjleip waar de boer dan op ging staan om harde klonten stuk te krijgen. In de oogsttijd betekende dat, dat hij afhankelijk was van extra mankracht in de vorm van een paardenknecht of schweitzer (veeverzorger). De stalmest werd met de sjlachskar naar het land gebracht en in hoopjes van de kar getrokken. De knechten moesten dit dan verder over het land verspreiden. Het zaaien moest met de hand gebeuren men had daarvoor een “Zoadkleid” een soort schort aan. De boeren hier verdienden hun geld voornamelijk in de akkerbouw (graan, rogge, tarwe, haver).

Het begin van de verandering

Op den duur begon het met het platteland toch af te lopen: Er bleef steeds minder van over. Voor een deel is dat te verklaren uit de ernstige landbouwcrisis aan het einde van de vorige eeuw. Deze stimuleerde de trek van boeren en landarbeiders naar de stad, domweg omdat daar, in de fabriek bijvoorbeeld of in de opkomende mijnindustrie, meer te verdienen viel dan op de boerderij. Door deze nauwere contacten tussen dorp en stad werden de achterblijvers ontvankelijker voor stadse nieuwigheden. Vele plattelanders gingen zich kleden als stedelingen, veel traditionele dorpsdrachten begonnen al begin deze eeuw in onbruik te raken.

In de dorpen nam het aantal middenstanders, winkeliers en ambachtslieden toe.
Hier en daar verschenen de eerste dorsmachines en begon de boer een kleine ondernemer te worden. De landarbeiders op de grotere landbouwbedrijven gingen zich organiseren, al gebeurde dat vooralsnog op kleine schaal.
Want al werd er in 1900 een Nederlandsche Landarbeidersbond opgericht, groot was zijn betekenis niet

Bij de boer

Op de boerderij van vroeger is dus altijd veel werk. Vooral in de zomer hebben de boerengezinnen en hun personeel het erg druk. Het is dan de tijd van het hooien en het oogsten. De wol van de schapen wordt gesponnen. Van het garen breit de boerin truien, sokken en dassen. Van het graan wordt brood gemaakt, van het fruit wordt jam gemaakt. Op de gemengde bedrijven is altijd werk: Het voeren van de dieren, het rapen van de eieren, het scheren van de schapen, het slachten van dieren, het melken van de koeien, het maken van boter en kaas. Er is ook ‘vies’ werk: het afvoeren van de mest die de dieren maken. Deze mest wordt weer als ‘voeding’ voor de landbouwgrond gebruikt.

Om graan te verbouwen, moet de boer de grond eerst bewerken door te mesten en te ploegen. Hij wordt hierbij geholpen door zijn paard(en). Daarna zaait de boer al wandelend de graankorrels met de hand. Een vogelverschrikker zorgt ervoor dat vogels de korrels niet opeten. In juli wordt het graan geoogst. Het wordt dan met een zeis gemaaid en in bosjes bij elkaar gebonden. Daarna brengt de boer het met paard en wagen naar de boerderij. Op de boerderij haalt men de graankorrels uit de aren. De graankorrels worden gebruikt als grondstof voor brood of bier, of als veevoer. Het graan werd opgemeten met de vrucht in het vat, afgestreken vol. Zo’n geijkt vat woog 20kg rogge en voor haver en tarwe iets minder. Men gebruikte een soort dorsmachine de manéége, dit was een door het paard aan een disselboom in beweging gehouden apparaat. Zo rond 1900 - 1910 kwam chili, kanniet en soms ook thomasslakken (een uit fijngemalen

ijzerslakken vervaardigde fosforzure kunstmeststof) als mest voor. Een verdere luxe was na wereldoorlog 1 de graanmaaimachine b.v. de “zigmasjien”. Dit tweewielig apparaat werd door een paard getrokken en had een op-zij een maaibalk waarmee de boer de garven, door een voetbeweging kon laten vallen op de akker. Enkele grotere boeren hadden ook al een zelfbinder. Er kwamen ook de eerste dorsmachines.(dampfmasjien) Er was echter toch nog veel mankracht nodig zodat de boeren elkaars knechten uitleenden b.v. twee man om het stro op te gooien op de dorskast en een man het touw te snijden achter de stropers 2 man om de machine te “voeren” 1 á 2 man en om te stapelen ook 1 á 2 man, bij de trechter om de zakken te vullen 4 man en 1 om de zakken te wegen. Als het werk klaar was werd de machine met behulp van paarden naar de volgende boerderij getrokken. De meeste granen gebruikte de boeren voor zichzelf de rest ging naar de Muëlender in gen Muële.. De boer zorgde ook voor zijn eigen brood en wek en van het roggemeel werd zwartbrood gemaakt.
Voor deze tijd had de boer ook zijn handen in de winter vol denk maar eens aan het met de hand melken, het dorsen van het graan ook dit gebeurde handmatig van de vroege morgen tot de late avond in ploegen van 3 á 4 personen. Na het dorsen kwam de wanmolen die het kaf van het koren moest scheiden. Dit was een rechthoekige bak met ronde gaatjes in de bodem met een schoffel werd het graan op en neer door de bak gehaald. Het graan viel door de gaten en de resten bleven achter. Als dit werk achter de rug was werd het graan in zakken geladen en naar de molenaar gebracht. Het gemalen graan werd verkocht of er werd zelf brood van gebakken wat toen nog op bijna elke boerderij gebeurde.

Het romantische en nostalgische was vooral voor de niet boeren de oogsttijd. Dan zag je op de velden de “zichters” (maaiers) in rijen achter elkaar op de velden staan. Zij maaiden het graan en verzamelde dit in schobben. De ene links en de andere rechts omdraaiend om elkaar niet in de weg te zitten. Men legde de schobben vervolgens neer in een rij, zodanig dat men de achteropkomende zichter niet zou hinderen. De voorkeur werd gegeven om de schobben met de zichtenhaak tegen het linkerbeen aangedrukt rechts om te draaien omdat hierdoor de aren niet konden ombuigen en eventueel op de grond kwamen. Nostalgie ten top, in de middag werd de korf met middageten gebracht en in een grote kring werd het maal genuttigd.

Was het stuk gemaaid dan werd alles tot garven gebonden. Rogge in hopen van 10 garven, tarwe in hopen van 8 stuks, haver 6 stuks dit noemde men kasten. Bij goed weer werden deze na een dag of 10 á 14 opgeladen en naar de schuur gebracht. Bij ruimtegebrek werd er buiten een vruchtenmiet gemaakt; er werd dan een stok in de grond gestoken en met een tweetands gaffel tegen de stok aangedrukt werd een cirkel gemaakt met een spade vervolgens een ondiepe gleuf gemaakt.

In de ontstane cirkel werden vervolgens schansen (takkenbossen) gelegd die vervolgens bedekt werden met stro. Volgens berekeningen kon men dan precies zeggen hoeveel garven er geplaatst konden worden b.v. voor elke voetlengte rekende men 50 garven was de straal dan 7 voetlengten dan kon men rekenen op 7x50 = 350 garven. Men begon in het midden met de aren naar boven te leggen dus vanaf de stok, zo werd dan laag na laag opgebouwd. De bovenste laag werd de waterring genoemd. Hierop werd dan stro gelegd het stro werd zo gelegd dat het van binnen naar buiten overlapte zodat het regenwater eraf kon lopen. Wanneer er geoogst was werd het stoppelland gebelkt en daarna dooregd, waarna de resten strostoppels de z.g.n. puime op hoopjes werden gelegd. Als deze droog waren werden ze verbrand. Wilde je je buurmaan een keer

goed plagen dan werd er op de hoop geürineerd. Vandaar de naam puimezeiker….

Dan komt er een enorme daling van de prijzen voor het graan. De akkerbouw werd daarom steeds verder ingekrompen en op de gemengde bedrijven kreeg het vee de overhand. Veeteelt werd in de provincie de belangrijkste bedrijfstak en boterproductie, eieren, en varkensvlees de voornaamste inkomstenbronnen. Later komt hier nog bij de fruitteelt en de tuinbouw.

Over het algemeen hadden boeren de volgende huisdieren een drie tot tiental paarden afhankelijk van de grote van de boerderij, een aantal koeien, varkens en kippen. Schapen en geiten werden er zelden gehouden. De hond in die tijd was nog echt een buitenbeest, lag aan de ketting en had een buitenhok, zijn taak was het bewaken van het erf. Katten waren er voor het wegvangen van muizen en ratten.

Een telling van rond 1897/98 geeft de volgende getallen voor Bocholtz:

Trekpaarden	99
Stieren	3
koeien en vaarsen	308
geiten en bokken	30
kippen	4900
ganzen	210

Dit om een indruk te geven van het veebestand. Naast deze beesten waren er ook wel wat kalkoenen voor eigen gebruik en wat ezels als trekvee.

Melken.
In de tijd voor de oorlog hadden de koeien nog meisjesnamen als Berta, Lena, Greetje enz. De boerenknechten hadden nog persoonlijk contact met de dieren. Productie kwam zoals het er was en een veearts werd nauwelijks geraadpleegd ook door de kosten ervan. De meeste boerderijen kenden wel aparte ruimten voor de koeien een stal met een zeer kenmerkende indeling, die sterk afweek van de stalvormen in de rest van het land; het vee stond hier met de koppen naar de muur gekeerd, waar het gevoerd werd uit een verhoogde voergoot. Van een gierput was geen sprake, in de vlakke stalvloer bevond zich alleen een ondiep giergootje. Voor het melken en een ruimte waar de melk tot boter werd verwerkt. Tijdens wereldoorlog 2 kwam hier een einde aan omdat de boeren toen alles naar een centraal punt moesten brengen. Einde oefening zelf boter en kaas maken

karnton

Interieur van Zuidlimburgse vlakke stal (Foto: NOM, Arnhem)

Net voor de oorlog werd er nog handmatig gemolken. Dit melken gebeurde vaak 3 maal per dag in de zomertijd in de winter werd 2 maal gemolken. Na het melken werd de melk ontroomd. Dit werd gedaan op de volgende manier: De melk werd in houten platelen gedaan en de melk werd de volgende dag afgeroomd door met een houten spatel of met een veer de room tegen te houden terwijl de melk werd omgeschud. Van deze room werd met de hand boter gestoten. De ontroomde melk werd dan voor de kalveren gebruikt. Later toen men de centrifuge had werd de room in de kelders geplaatst om aan te zuren en eens per week werd er boter gekarnd. De room werd in het karn vat gedaan met een

lepel boterkleursel erbij. Het karnen was een nauwkeurig werk en het karn vat moest in het begin diverse malen worden geopend om de lucht te laten ontsnappen. Wanneer het begon te boteren moest heel langzaam worden gedraaid om de boter fijn bij elkaar te krijgen. De karnemelk eigenlijk een restproduct werd uit het vat gehaal en de verse boter werd met pompwater gewassen en gekneed om de laatste restjes karnemelk eruit te krijgen. Van de karnemelk werd karnemelkse pap gemaakt en ook wel kaas. Na het wassen van de boter werden er met de boterweegschaal ponden gemaakt (= ½ kilo) de boter werd in een ovale vorm gemaakt met behulp van een boterplateel, een houten ronde kom. Deze kom werd vooraf in koud water gedompeld om te voorkomen dat de boter aan de kanten bleef plakken. Door de boter met de plateel op en neer te gooien, te kletsen, (het boterkletsen) kreeg men de goede vorm.

Na een dag ging de boter de verkoop in meestal op de markt. Ze bezochten vooral de markten in Gulpen, Aubel, Aken en soms ook Maastricht. Op 15 september 1920 kregen de boeren uit Bocholtz en Simpelveld een eigen markt voor boter, kaas, eieren en groenten in Bocholtz, deze markt is door gebrek aanbelangstelling van de kant van de boeren weer snel opgeheven. Prijs en kwaliteit hingen nauw samen en werd bepaald door de kooplieden. Ook het aanbod van boter speelde een rol bij de uiteindelijke prijsbepaling. In de crisisjaren wordt verteld had de staat ook zeggenschap over het aanbod en de prijs van boter men herinnert zich nog de boterzegels die er van staatswege op geplakt moesten worden. Kaas was en product dat veelal gebruikt werd door de boer zelf in deze omgeving. Een klein deel werd aan huis verkocht maar van een echte productie voor de markt was geen sprake. Iedere landstreek kende zijn eigen kaas.

Kaas is een natuurproduct, bij het ontstaan ervan spelen klimaat, bodemgesteldheid, soort gras, hooi, rijpingstemperatuur, opslag en vakbekwaamheid een doorslag. Om kaas te maken zullen we het proces eens bij een boer volgen aan het begin van de 20ste eeuw tot de 60er jaren. Zelfs nu komt deze methode van kaas bereiden als ambacht weer in zwang.

We beginnen met de melk. Deze wordt in een tobbe gegoten. Na het toevoegen van stremsel(aftreksel uit de lebmaag van jonge kalveren) en soms wat zuursel zet men de roermachine in werking. Deze machine had meestal stalen messen maar in vroeger tijd werd ook wel eens hout gebruikt om te roeren. Men roert regelmatig door de vloeistof hierdoor wordt de kaasstof (het melkeiwit) in de melk van half opgeloste in een onopgeloste toestand gebracht. Hierdoor ontstaat de wrongel, de kaas in zijn eerste vaste vorm. Men laat deze wrongel dooraanhoudend snijden en roeren steeds vaster worden en vervolgens bezinken. Dan wordt de wei, het vloeibare deel van de overgebleven oorspronkelijke melk waarin de melksuiker is opgelost afgetapt. Deze wei dient later dan weer als voeding voor het vee zodat er niets verloren gaat. Met een snijmes verdeelt men de wrongel in stukken, die, nadat zij met een kaasdoek zijn gewikkeld in kaasvaten ofwel kaasvormen worden overgebracht. Men legt hier een deksel op en dan gaat het geheel onder de kaaspers.

Tijdens het persen dat tussen de 3 en de 5 uur kan duren vormt zich de korst van de kazen en wordt het overtollige vocht afgescheiden. Dit gebeurt tweezijdig. Van de vorm verhuist de kaas, nu nog een smaakloze veerkrachtige witte massa, naar een pekelbak voor een dag of 2 tot wel 5 dagen. De kaas trekt de pekel aan dat zich vervolgens verdeelt over de substantie. Tot slot volgt het rijpingsproces de kaas krijgt smaak door het chemische proces in de kaas. Jonge kaas is gemiddeld 7 weken oude kaas heeft een leeftijd van 5 maanden. Men vertelt dat huiskaas voor wereldoorlog 2 door de boeren gebruikt werd om het middagmaal aan te vullen omdat snijvlees voor de boterham behalve ham niet voorkwam, zeker niet bij de kleine boeren. Melk zelf werd verkocht langs de deuren door een melkventer. Jean Vaessen was naast boer zo’n melkventer op zijn melkwagen

stonden de bussen en de melkkan. De melk werd los verkocht aan de klanten, ook verkocht hij wel eieren en boerenboter

Terug naar de boerderij zelf deze was sober ingericht goederen werden opgeslagen in kisten en zelden in kasten een paar tafels soms een combinatie van een tafel en een baktrog, enig aarde werk, een paar metalen potten een haardplaat en ketting om een pot boven het vuur te hangen en een karn. Glaswerk, bestek, uurwerken, schilderijen en wandkleden kwam op het platte land zelden voor. Een wafelijzer en koperen en tinnen gebruiksvoorwerpen waren de luxe voorwerpen uit die tijd. Opvallend is dat een aantal mensen in de 18e en 19de eeuw ook vuurwapens bezaten. Voelde men zich onveilig, hoorde het bij de verdediging van de streek of verschalkte men graag een gans of een haas?

De levensstandaard was zogezegd laag en de boer kon zich weinig permitteren. Dit had ook gevolgen voor de knechten die vaak alleen kost en inwoning kregen en soms ook nog een zakcentje voor de zondag. Ook de dienstmeisjes (deensmaad) kregen hetzelfde zij sliepen echter in de boerderij. De paardenknecht (peëdskneët) sliep altijd bij de paarden. De knecht die de koeien moest verzorgen (de schweitzer) had zijn slaapplaats in de voorgang. Vrijaf was er bijna nooit meestal een keer in de maand op zondag maar dan moest er wel nog ‘s morgens gemolken worden. Veel rechten hadden de boerenknechten niet. t.t. fabrieksarbeiders waren er geen vakbonden voor boerenknechten. Pas na wereldoorlog 2 zijn hier significante verbeteringen in gekomen. Er kwamen wel steeds minder boerenknechten door de uitvinding en toepassing van diverse machines b.v. melkmachine.

keuken

Pachters (hafters genaamd omdat zij de helft van de opbrengst moesten afstaan) hadden het vooral bij slechte oogsten zeer zwaar. Als extra geld nodig was dan moest dit geleend worden met hoge rente terugbetaald met ander woorden houtje bijten geblazen. Pas na 1931 bij de al eerder genoemde oprichting van de vereniging jonge boeren kwam er nieuw leven op de boerderij. Cursussen werden gevolgd, er werden proefvelden aangelegd. Kleinschaligheid werd echter pas opgeheven na de ruilverkaveling helaas ook ten koste van de kleine bedrijven, deze werden opgeheven en de grotere bedrijven konden hierdoor overleven. Ook werden veel kinderen ingezet. Een relaas van een enkele van hen: “Toen ik van school kwam moest ik direct bij de boeren gaan werken, ik was toen een jaar of 12.”

Ziek zijn was er niet bij en de werkdagen waren lang, vaak werd al om 4 uur in de ochtend begonnen met veldwerk o.a. klaver halen vervolgens moest het vee gemolken worden tegen een uur of 7 was er een ontbijt s ’middags was er een langere pauze omdat het trekvee moest rusten het z.g.n. ungeren. Dan was er in de avond het aombrood rond 20.00 uur in de zomer en in de winter iets vroeger vanwege de invallende duisternis.” Van het eten moet men geen grote voorstellingen maken voornamelijk roggebrood (boerebroeëd). De warme maaltijd bestond voornamelijk uit aardappelen in azijn met mosterd en wat groenten. Uiteraard alleen de groenten die de mensen zelf verbouwden. (koolsoorten,

bieten, wortelen en augurken) verder in de zomer en herfst voornamelijk varkensvlees en omdat dit bederfelijk was in de winter soms helemaal geen vlees of groenten. Door het inzouten toen het zout wat meer beschikbaar kwam kon men de groenten gaan inleggen en het vlees inzouten zodat het langer houdbaar bleef. Ook de eieren van kippen kon men langer gaan bewaren door ze in te leggen in een kalkoplossing en ze in Keulse potten te doen. Op feestdagen bakte men de vlaaien meestal van het eigen fruit.

bakhuis

Later na de uitvinding van een zichtmachine en de zelfbinder werd het werk op het land iets gemakkelijker Later toen de tractoren op het land verschenen waren het de loonwerkers met hun dorsmachines die het de boeren gemakkelijker maakten.

zichtmachine

Bij elke boerderij maar ook bij veel huisgezinnen vond men een moestuin (d'r jaad) Meestal de taak van de vrouw omdat de man uit werken moest. Deze taak was voor de vrouw nog eens een extra taak op het vele werk dat zij toch al had. Later bij de komst van de 8-urige werkdag nam de man deze taak meestal over. Op de boerderij veranderde deze taak natuurlijk niet. In de tuinen vond men over het algemeen aardappelen, savoye koolboerenkool rode bieten slasoorten tuinbonenstruikbonen e.d. Ook vond men er wel kruiden zoals de maggiplant, bieslook, peterselie en selderij.

Voorbeeld uit Drenthe, de dorsmachine

Dergelijke machines werden ook gebruikt in Limburg omstreeks 1900. Overigens kwam men ook erwten en uien tegen en tegen de woelrat kruisbladwolfsmelk. Was de tuin groot genoeg dan plant men daar wat fruitbomen. Om weer te kunnen oogsten bewaarde men elk jaar het eigen zaaigoed.

Nieuwsgierig geworden? Lees dan ook het boek "Dagboek van een boer" door Jef Bonten. Dit boek is nog te verkrijgen bij onze vereniging.

Theo Hoogers

De niet vergeten kaart van Overhuizen.

Door Lucas Bruijn

1. Detail van de kaart: hoeve Overhuizen (zwart-wit)

In 2003 publiceerde Armin Hamers een kort artikeltje in De Bongard met de titel:
'De vergeten kaart van Overhuizen'.
(Armin Hamers. Een vergeten kaart van Overhuizen. In: De Bongard, no 1, Maart 2003. pp. 19-21:
https://debongard.nl/wp-content/uploads/PDF/2003%20jaargang%2015%20nr.%201.pdf)

Hetzelfde artikeltje is te vinden op de website van de vereniging onder 'kids', spreekbeurten, maar nu met meerdere foto's in kleur (https://debongard.nl/kids/)

Foto hele kaart achter glas
Foto windroos (Noorden > pijl recht naar boven)
Foto gehele kaart
Foto Index
Foto gedeelte kaart rond Overhuizen
Foto detail gedeelte kaart rond Overhuizen (wegkruis)
Foto gedeelte kaart ten zuiden van Overhuizen (met spoorbaan)
Foto gedeelte kaart ten noorden van Overhuizen (Preutersweg / Akerweg)
Foto gedeelte kaart ten noorden van Overhuizen (ten noorden van Akerweg)

Uit het artikeltje blijkt, dat de kaart helemaal niet vergeten was, maar aan de wand prijkte in de woonkamer van de familie Vaessen, de laatste bewoners van hoeve Overhuizen.
De schrijver geeft een beschrijving van de kaart en als mogelijke datering: ná 1806, maar vóór 1822 en in gebruik geweest tot ± 1850.

De kaart bevat genummerde percelen land en in de rechter benedenhoek staat een index, waarop staat aangegeven wat de functie van het perceel is, wat de naam ervan is, en wat de afmetingen zijn in hectares, ares en vierkante meters.
Er zijn twee kolommen met afmetingen en de tweede bevat kennelijk wijzigingen.
De schrijver geeft een transcriptie van deze index. Hij merkt daarbij op dat de kaart enige notities in het Frans bevat en dat de index zowel Frans als Duits bevat.
De kaart is met pen en inkt getekend. Boomgaarden staan aangegeven door groene boompjes.

De eerste Kadasterkaart van Bocholtz werd opgemaakt in 1822. Hij bestaat uit:
1. verzamelplan: een overzichtskaart van de Gemeente Bocholtz. Op het verzamelplan is het tracé van de spoorlijn later bijgetekend.
2. minuutplans: Detailkaarten per sectie, waarop de percelen zijn ingetekend en genummerd. Namen van wegen e.d. zijn aangegeven in het Frans.
Sectie A, bladen 1, 2 en 3
Sectie B, bladen 1, 2 en 3
Sectie C, blad 1
3. oorspronkelijke aanwijzende tafels: Deze bevatten de perceel nummers, de namen en woonplaatsen van de eigenaren, het gebruik van het perceel en de grootte ervan.
Wanneer deze tafels werden opgemaakt en tot wanneer ze werden bijgehouden is (mij) niet bekend.
Bij enige nummers staat in de aanwijzende tabellen:

'De navolgende percelen zijn opgenomen en genommerd volgens artikel 8-1- van de resolutie van 26 Sept. 1839'.

http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl

Ook op de 'Vergeten kaart' is de spoorbaan ingetekend en we vinden een aantekening met een datum: 'émis en prairie en 1823'

De 'Vergeten kaart' is geringer van omvang dan de Kadasterkaart. Hij geeft alleen het bij de hoeve Overhuizen behorende bezit aan land weer. Dat was aanzienlijk en lag verspreid over een tamelijk groot gebied, maar bleef toch beperkt tot enige delen van Bocholtz.

Het is bekend dat de Markgraaf Derodes* Overhuizen kocht in 1813 en in de aanwijzende tabellen treffen wij zijn naam veelvuldig aan.

*Charles Joseph Marie Ghislain Rodriguez d'Evora y Vega, marquis de Rodes, baron de Berlegem, 1790-1866

Op de Index van de 'Vergeten kaart' staan 31 genummerde percelen plus 2 als 'bis' toegevoegde. De meeste van deze percelen kunnen nader geïdentificeerd worden aan de hand van de aanwijzende tabellen van de Kadasterkaart 1822 en blijken daaruit tot het eigendom van de Markgraaf Derodes behoord te hebben.
Enige percelen blijken op de 'Vergeten kaart' van omvang veranderd te zijn doordat ze doorsneden werden door de spoorweg. De Index voegt enige benamingen van stukken grond toe, die in de aanwijzende tabellen niet genoemd worden maar deels wel bekend zijn.

Bij deze een poging om de percelen op de index te lokaliseren op de Kadasterkaart, waarbij enige correcties worden aangebracht in de transcriptie van de schrijver van het artikeltje. Een poging: De foto's van de kaart, ingelijst achter glas, zijn niet van al te beste kwaliteit. De Index is moeilijk leesbaar en de fotograaf nam vooral detailfoto's van het gebied rond de hoeve Overhuizen. De totaal foto van de kaart is tamelijk wazig. Enige nummers op de index konden niet gevonden worden op de kaart.

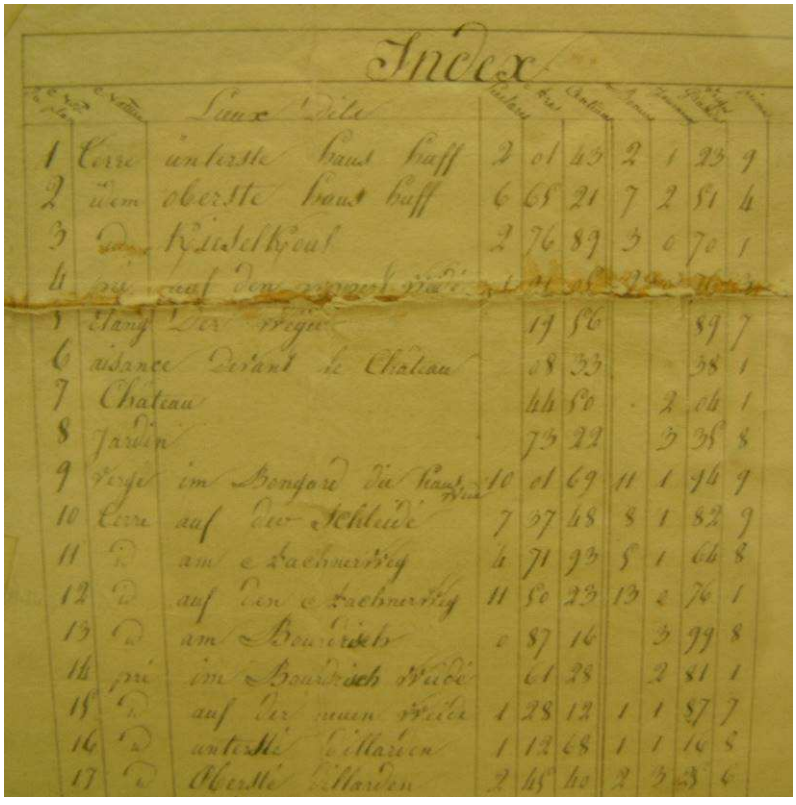
Index

2. Opname van de index van de kaart (zwart-wit)

Wat betreft de datering van de kaart nog het volgende. Hoewel er geen hard bewijs te vinden is neem ik aan dat de kaart van na 1847 is. De veranderde percelen langs de spoorlijn wijzen daarop. In 1847 begonnen de onteigeningsprocedures voor de aanleg van de spoorlijn en vonden ruilverkavelingen plaats. De kaart lijkt in grote lijnen gebaseerd te zijn op de Kadasterkaart van 1822.
Bovendien blijkt uit de aanwijzende tabellen dat het bezit van de Markgraaf groter was dan wat is aangegeven op de 'Vergeten kaart', zodat de kaart zeker van ná 1822 is.

INDEX

No. du plan	Nature	Lieux dite
1	Terre	unterste Haus Huff
2	idem	oberste Haus Huff

Deze nummers zijn op de 'Vergeten kaart' niet aangegeven. De locatie is duidelijk.

1bis Sable (?) entre le pré & la chaussée
Het nummer staat midden op de Preutersweg. Kennelijk zijn de bermen bedoeld
K.K. 1822 Sectie A2 Nos. 535, 536 schaapsweide

3 idem Kieselkoul
aantekening op kaart: émis en prairie en 1823
Grenst ten zuiden aan Keulenderweg, tegenover 9 bis
K.K. 1822 Sectie A2, No. 604 weiland. De rechter bovenhoek van dit perceel is No. 603, zelfde eigenaar

4 pré auf den Preuters (?) Weide
Ten Oosten van Preutersweg, ten noorden van Keulenderweg
K.K. 1822 Sectie A2, No. 606 weiland.
Het stuk ten westen van de Preutersweg hoort er volgens de 'Vergeten kaart' bij, maar heeft een ander kadastraal nummer:
K.K. 1822 Sectie A3 : No. 1543 weiland

5 Etang Der Weijer
K.K. 1822 Sectie A3 No. 732 vijver

6 aisance (?) Devant le Château
Stukje land, de poort van Overhuizen uitkomende links van de brug
K.K. 1822 Sectie A2 No. 731 Eigenaar: Bocholtz, de Gemeente, schaapsweide > dus niet in bezit van Derodes

7 Château
K.K. 1822 Sectie B1 No. 12 huis

8 Jardin
K.K. 1822 Sectie B1 Nos. 14, 15, 16, 17. 18
Hoek overhuizerweg / Akerweg (geen wegkruis)
No. 14 tuin
No. 15 boomkwekerij
No. 16 tuin
No. 17 bouwland
No. 18 boomkwekerij
Op de 'Vergeten kaart' is No. 8 ingedeelt in 4 percelen

9 Verger im Bongard die Haus Weide
K.K. 1822 Sectie B1 Nos. 10, 19
No. 10 boomgaard
No. 19 boomgaard

9 bis La partie de Chémin de Bocholtz à Cologne
Strookje langs Keulenderweg
K.K. 1822 Sectie B1 No. 8 Eigenaar: Bocholtz, de Gemeente schaapsweide.
> dus niet in bezit Derodes

10 Terre auf der Schleude
Ten zuiden van Keulenderweg, aan de grens
K.K. 1822 Sectie B1 No. 1008 bouwland

Onbekend nummer op 'Vergeten kaart', niet in index, gelegen tussen 10 en 11
Aantekening op kaart: La grande partie de ... en échange; mis en prairie
K.K. 1822 sectie B1 No. 1009 bouwland

11 id am Aachenerweg
K.K. 1822 Sectie B1 No. 1010 bouwland

Boven de nummers 1008, 1009 en 1010 staat in de aanwijzende tabel: De navolgende percelen zijn opgenomen en genommerd volgens artikel 8-1- van de resolutie van 26 Sept. 1839.

12 id auf den Aachenerweg
Ten zuiden van Akerweg, ten noorden van spoorbaan
K.K. 1822 Sectie B1 No 21 Bouwland
Was voor de aanleg van de spoorweg één geheel met 18 en het noordelijke gedeelte van 17

13 id am Bourdrisch
K.K. 1822 Sectie B2 No. 103 bouwland

14 pré im Bourdrisch Weide
K.K. 1822 Sectie B2 No. 112 weiland

De Rodes bezat:
Ritserdal [ten zuiden van Akerweg, No. 88 bouwland; No. 103 bouwland
Bocholtz dorp, No. 112 weiland
De Nos. 103 en 112 sluiten aaneen. No. 88 staat wel ingetekend, maar heeft geen nummer. het sluit aan bij 12.

15 id auf der neuen Weide
Grenzend aan Helweg
K.K. 1822 Sectie B1 No. 22 bouwland
Aantekening op kaart: Remise

16 id unterste Dillarden
K.K. 1822 Sectie B1 No. 23 bouwland

17 id Oberste Dillarden
K.K. 1822 Sectie B1 No. 24 bouwland
Na aanleg van de spoorweg naar het noorden vergroot tot aan de spoorweg, met een gedeelte van:
K.K. 1822 Sectie B1 No. 21 bouwland

18 Terre Boven die Dillarden
Was voor de aanleg van de spoorweg een gedeelte van: K.K. 1822 Sectie B1 No. 21 bouwland

12, 14,15,16,17,18, op de 'Vergeten kaart' worden doorsneden door de 'Chemin de fer'.
12 en 18 vormen op de K.K. 1822 Sectie B1 samen perceel 21
De linkerbovenhoek van 16, Perceel No. 22, ten noorden van de spoorbaan, heeft als aantekening: Remise.
17 is doorgetrokken tot aan de spoorbaan met een gedeelte dat eerder tot perceel No. 21 behoorde.

19 id an die Frohn Koulen
K.K. 1822 Sectie B1 No. 49 bouwland

20 id auf den Kirchthurm (?) Niet gevonden.

21 id am Bergweg
ligt niet aan de Bergweg, maar oostelijk van de Helweg
K.K. 1822 Sectie B2 No. 507 bouwland

22 id *alte Kalckofen*
K.K. 1822 Sectie B2 No. 493 bouwland
Er ligt hier geen kalkoven.
Volgens de aanwijzende tabel bezat Derodes een groot stuk land aan de grens, met daarin een kalkoven:
K.K. 1822 Sectie B2 No. 548 kalkoven (aan de grens, noord-oosthoek 549)
K.K. 1822 Sectie B2 No. 549 bouwland (langs de grens)

23 id *Kleine Pferdsmörder*
K.K. 1822 Sectie B2 No. 448

24 id *Grose Pferdsmörder*
K.K. 1822 Sectie B2 No. 481

25 id *auf die Hell*
K.K. 1822 Sectie B2 No. 482
Nos. 481 en 482 worden doorsneden door de Helweg, No. 482 is groter dan No. 481
448 ligt even ten noorden van 481, parallel aan de Helweg maar niet er aan.
Het is aannemelijk dat de Nos. 481 en 482 de 'Grote en Kleine paardenmoordenaar' zijn en dat de kaart verkeerd werd genummerd. De nummers op dit gedeelte van de kaart zijn moeilijk leesbaar.

26 id auf den Drisch und in dreij morgen
K.K. 1822 Sectie B2 No. 507 bouwland

27 id in die Hasekoul Niet gevonden.

28 id in het gesdjen (?)
K.K. 1822 Sectie B2 625 bouwland

29 Bois in der Molt Niet gevonden.

30 id in de plat Bösche Niet gevonden.

31 id Van driescher Bösche Niet gevonden.

in de hoek links onder van de 'Vergeten kaart staan wel drie perceeltjes bos ingetekend, maar nummers zijn niet te zien.

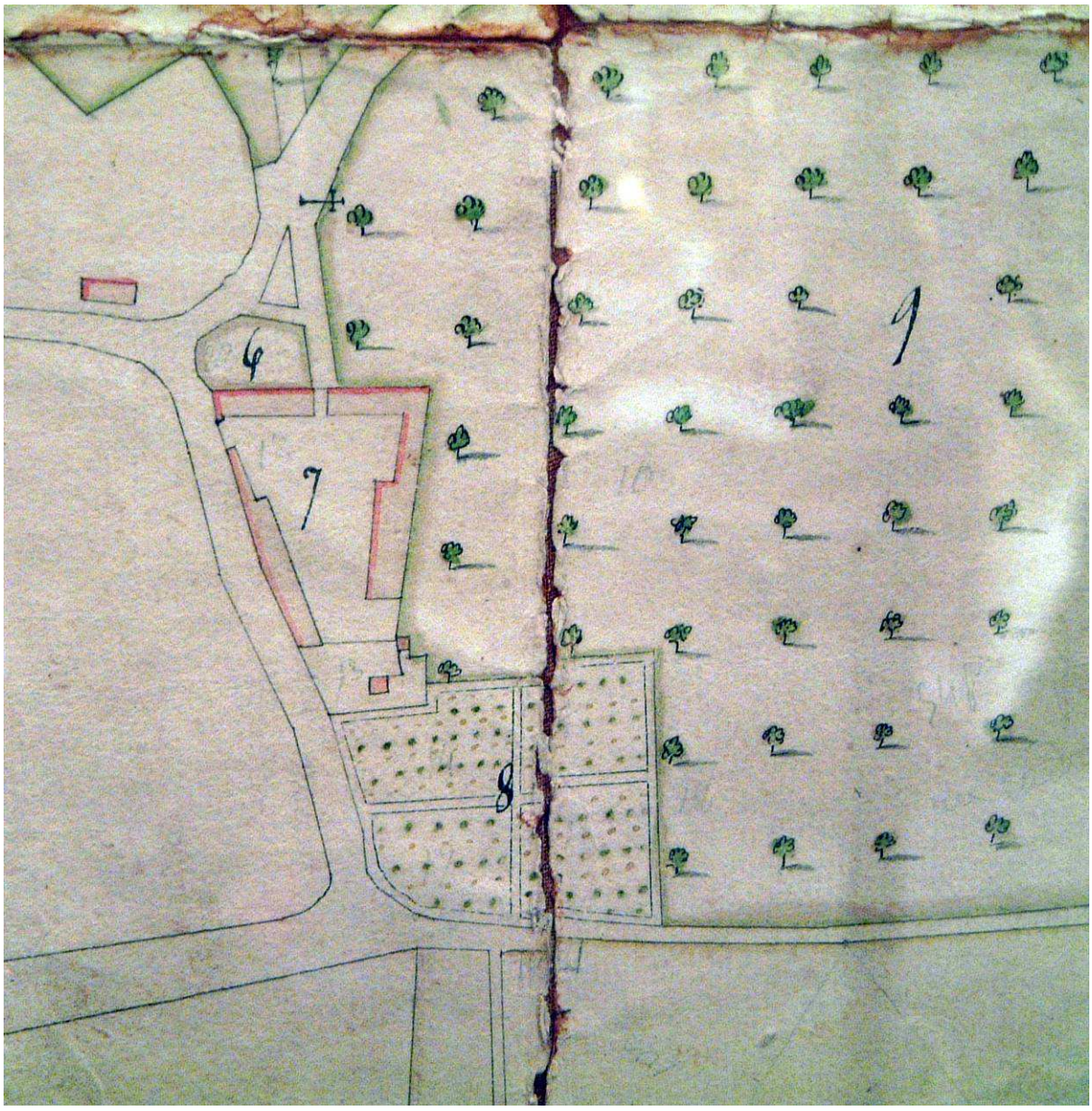

Bokkenrijders believen Belgie (37)

Door: Hans Hermans

Hoofdstuk XXXI

Een 'contrevente pollinisatie' komt bij ons niet vaak voor, daarom is het goed om aan zo'n bijzondere gebeurtenis aandacht te besteden. Feitelijk is het een metafoor of stijlfiguur die betrekking heeft op één bepaald jaar, in dit geval 1751, in twee verschillende artikelen, gemaakt door twee schrijvers onafhankelijk van elkaar in één tijdschrift. Iedere schrijver neemt via een 'doorgeefluik' kennis van een aspect van de relevante historie.

31.01. Boeventuig wordt actief
31.01.01. Contrevente pollinisatie

Donné Jaegers is lid van onze kring, tevens een befaamd schrijver met kennis van zaken. In zijn bijdrage 'Een dilemma voor burgemeester Rhoen' staat hij stil bij het jaar **1751**. Vanaf dat jaar leggen bij ons de fungerende burgemeesters verantwoording af over de ontvangen belasting op het weiden van paarden en hoornvee op eigendommen van de gemeente in Bocholtz en Simpelveld. De eerste burgemeester is W. Brouwers, die over **1751** verantwoording aflegt van deze inkomsten. Ook de clerus voert een betere registratie; de pastoors vermelden redelijk consequent waar een ieder die tijdens zijn pastoraat benoemd wordt woont, zodat we weten dat in **1751** geestelijke heren op de Klein Wahlbrouck wonen. [1]
In hetzelfde tijdschrift lezen wij (die Unvollendete) bijdrage 'Bokkenrijders believen België'(36) en komen aan de weet dat de heerlijkheid Bocholtz-Simpelveld van 1713 tot 1740 geregeerd werd door keizer Karl von Habsburg, van 1740 tot 1780 door keizerin Maria Theresia (1717-1740-1780). Drie jaar voor haar dood gaf zij Joseph De Ferraris (1726-1814) opdracht de Oostenrijkse Nederlanden, waartoe ook de heerlijkheid Bocholtz-Simpelveld behoorde, in kaart te brengen. Hoeveel invloed keizerin Maria Theresia op de 'microkosmos' Simpelveld had weten we niet. We weten wel dat De Ferraris 275 duidelijke stafkaarten (Cartes du Ferraris) maakte en daarvoor geen luchtfoto's nodig had… Op sommige kaarten is de plek van de driehoekige Drieherenpaal [2], de Akense landgreppel (Landjraaf) en de Miereboom (Arbre mirer) [3] herkenbaar.

31.01.02. Josef Ponten

Servatius Josef Ponten (1883-1940, een bekende Duitse schrijver tevens kunsthistoricus werd geboren in Raeren (thans België). Als dorpsjongen vertrok hij in 1903 naar Genève om er wijsbegeerte, een jaar later om in Aken architectuur en kunstgeschiedenis, te studeren. Zeer tegen de zin van de adellijke familie Von Broich trad hij in 1908 in het huwelijk met Julia von Broich (1880-1947) die op kasteel Schönau in Laurensberg woonde. Haar vader Carl A. M. Freiherr von Broich was bij leven en welzijn burgemeester van Richterich. Pas op veertigjarige leeftijd promoveerde Ponten in de kunstgeschiedenis met een dissertatie over de befaamde Akense kunstschilder Alfred Rethel (1816-1859). Uit het bovenstaande mag blijken dat het drielandengebied toen beter ontsloten was dan nu het geval is. Ponten was een progressief-innovatief en avantgardistisch schrijver, die moed had om dingen bij zijn naam noemen, hetgeen hem door de clerus niet in dank afgenomen werd. Omdat de relatie met zijn adellijke schoonouders niet goed was verhuisde het stel in 1920 naar München waar Ponten bekend raakte als 'Nörgler'(betweter). Hij raakte bevriend met antifascisten zoals Thomas Mann en Hermann Hesse maar daar kwam door politieke omstandigheden een einde aan. Hesse en Mann gaven er even later de voorkeur aan om naar Zwitserland te verkassen. Tot het literaire oeuvre van Josef Ponten behoort "Die Bockreiter", een boek

over arme sloebers die lid worden van een goed georganiseerde dievenbende en Ponten voegt hieraan toe dat ook burgemeesters, advocaten en artsen tot die criminele troep behoren. [4]

31.01.03. Ponten jokt

Josef Ponten leidt zijn werkje in met de vaste overtuiging dat de bokkenrijders van zich lieten spreken in een tijd dat er vrede is in het Habsburger land en dat zelfs bejaarde mensen zich niet aan een oorlog kunnen herinneren. De zwaarden werden niet alleen figuurlijk maar ook letterlijk omgesmeed tot ploegscharen en van de kanonnen werden klokken gegoten. De oorlogsruïnes waren al lang opgeruimd en de huisdeuren hoefden 's nachts niet meer op slot. De mensen hadden verleerd aan slechte dingen te denken. Josef Ponten was op dat moment kennelijk niet van de realiteit op de hoogte want de Eerste Silezische Oorlog (1740-1742), gelieerd aan Oostenrijkse Successieoorlog, was een oorlog tussen Pruisen en Oostenrijk. Aanleiding was de Pragmatieke Sanctie (1713) in Oostenrijk, die duidelijk stelde dat er een vrouw op de troon zou komen, omdat keizer Karel VI geen mannelijke troonopvolger kon verwekken en zijn dochter Maria Theresia zou hem na zijn dood moeten opvolgen. De keizerin was nog geen twee maanden aan de regering toen Frederik II de Grote van Pruisen Silezië veroverde en Maria Theresia in juni 1741afstand moest doen van dat gebied.
De Tweede Silezische Oorlog (1744-1745) had tot doel Silezië terug te veroveren maar Frederik II was ook deze keer sterker dan Habsburg. Precies twee eeuwen later (1945) brak er voor de Duitse bewoners van Silezië een vreselijke tijd aan, er kwam plotsklaps een einde aan de waardevolle Centraal-Europese cultuur en alle Duitsers werden door Polen het land uitgezet. [5]

31.01.04. Kerstmis op Rolduc

Zoals de meeste auteurs die over bokkenrijders schrijven, laat ook Josef Ponten in zijn boek 'Die Bockreiter' zijn fantasie de vrije loop. Ponten schrijft o.a. dat de wachtkamer van heelmeester Kirchhoffs vaak tjokvol zit en er een bedompt luchtje hangt. De dokter staat in de deuropening en zegt luidkeels dat iedere patiënt denkt ziek te zijn omdat het een modeverschijnsel is. Dan oreert hij dat patiënten die haaruitval hebben hun haartooi behoorlijk moeten wassen en door de zon moeten laten drogen, want de zon laat het gras groeien. Patiënten die te veel gegeten hebben – en dat doen de meesten van ons – moeten drie dagen vasten, maar ik zie iedere keer dat zich niemand daaraan houdt. Jullie laten je liever een been amputeren, dan dat jullie vasten. Waarom willen jullie je geld aan den dokter uitgeven? Wie diarree heeft, moet geen koud bier drinken. Zo, ik denk, dat nu wel de helft van jullie naar huis kan gaan! (…) Maar niemand maakt aanstalte om de wachtkamer te verlaten. En dan de dokter met een diepe zucht: 'Dan maar niet want als het mode is dragen de welgestelden een vossenvel en de ongegoeden een koeienstaart om hun hals!' De dokter mompelt iets van: 'De clerus eerst'! (…)
Het is een dikke monnik van de abdij Rolduc die de spreekkamer betreedt. Nog voordat de monnik iets vraagt zegt Kirchhoffs: 'Natuurlijk met Kerstmis alweer veel te veel gegeten, gij moet meer werken en minder eten, en natuurlijk niet in zomer en winter dezelfde dikke zwarte wol dragen alsof u uit het Siberische Kalmukkië komt. Zo'n wollen ding moet toch een keer gelucht worden. En denk er aan, iedere ochtend een koude afwassing van top tot teen, tenminste als de kloosterregels dat toestaan. En dan zult gij ook geen last van verkoudheid hebben'! (…)
De dikke monnik zegt dat hij niet komt vanwege een verkoudheid, maar veeleer van een zenuwtoeval. De dokter zegt: 'Laat me niet lachen pater Celestinus en daarom zeg ik het nog een keer. Iedere morgen koude afwassingen en vaker gymnastiek. U verslijt geen schoenzolen maar het zitvlak van uw soutane en het gevolg is jicht en vetzucht door luiheid, zwelgerij en vraatzucht. Het is maar goed ook dat er geen vrouwen in de abdij toegelaten worden anders zou u nog veel vaker een zenuwtoeval krijgen!' (…)
Dat zal ik u zeggen heer dokter, die heiligschennende vermaledijde bokkenrijdersspitsboeven hebben vannacht

de inhoud van het kippenhok van de abdij gestolen. Mijn cel ligt dicht bij het kippenhok en toen ik de dieven hoorde begonnen mijn tanden te klapperen. De dokter zegt: ‘ U had natuurlijk de inhoud van uw pleepot naar buiten moeten kieperen in plaats van onder de dekens te kruipen. Misschien hebben de dieven helemaal niet ingebroken vanwege kippen en eieren, maar om u een beetje angst aan te jagen omdat zij weten dat dat monniken allemaal zulke bange hazen zijn’! (…) Dan vindt de dokter het welletjes en staat op om de monnik uit te laten. [6]

31.01.05. Kippen hebben de pipsj

Daarna komt een dunne vrouw met magere schouders en een gezegende schoot binnen en Kirchhoffs zegt: ‘En moedertje, hoe ver zijn wij? Zijn er klachten, goede eetlust, ’s morgens geen warm hoofd en ’s avonds geen koude handen? Heeft u voldoende rust en eet u genoeg eieren? (...) Het aanstaand moedertje zegt dat er van rust niet veel terecht komt, want u kent ze wel, die mannen die geen respect hebben voor een dikke buik… De dokter geeft haar een goed advies: ’Maak voor uw man valeriaanthee en natuurlijk een beetje soda of kamfer in het eten!’(…) Als de dokter de deur wil openen zegt zij: ‘Er is nog iets heer dokter, bij ons zijn alle kippen gestorven aan de pipsj en ik lust zo graag een eitje. En weet u wat het gekke is: ‘Vanmorgen zaten er allemaal fitte kippen op de stok… Kirchhoffs zegt: ‘Niet te veel denken moedertje dat moet u aan mannen overlaten want maladivement (pipsj) komt wel vaker voor en de kippen zijn nu weer gezond zodat u iedere dag twee eitjes moet eten.’(…) [6]

31.01.06. Bandieten, sloebers en Pandoeren

Toen de Oostenrijkse successieoorlogen en de Silezische veldslagen afgelopen waren, wemelde het bij ons van gebrekkige en verwilderde soldaten die heem, huis noch haard hadden. Pruisen, Walen, Habsburgse Spanjaarden, Britten, Ieren, Hollanders en Pandoeren moesten stelen om te kunnen overleven. Pandoeren waren gespecialiseerde soldaten die tot een Oostenrijk-Hongaars vrijkorps behoorden en op 11-9-1746, ten tijde van de Oostenrijkse Successieoorlogen, meevochten tijdens de Slag bij Rocourt, waar circa 210.000 soldaten tegenover elkaar stonden en meer dan 10.000 soldaten sneuvelden. Voor onze voorouders was het geen ver-van-mijn-bed-show want Rocourt ligt 30 km zuidelijk van Maastricht. Na het drama van Rocourt vonden de Pandoeren bij ons winterkwartier en bereidden zich voor op de grote veldslag van Lafelt die ook wel de ‘Slag om Maastricht’ genoemd wordt. Op 2-7-1747 stonden daar 150.000 soldaten tegenover elkaar. Een Iers kruis herinnert aan die veldslag.

Kruis bij Lafelt

Daarna alweer het bekende liedje; een leger afgedankte soldaten strompelden door onze streek. Gingen de Pandoeren terug naar Hongarije of traden sommigen hier in dienst van een boer of trokken in bij een eenzame krijgsweduwe? Zelfs bij benadering weten we niet hoeveel pandoerenbloed door onze aderen stroomt en het is niet uitgesloten dat die mannen hun kaartspel ‘pandoeren’ hier geïntroduceerd hebben. Wel is bekend dat onze voorouders zich de ogen uitkeken toen zij voor het eerst Pandoeren zagen. Ze hadden in de loop der jaren al veel vreemde uniformen gezien, maar de uitrusting van die soldaten was bijzonder excentriek. De exotische outfit was een gevolg van een jarenlange Turkse bezetting van het zuiden van Hongarije. De bewapening bestond niet uit roestige voorladers, maar uit een kromzwaard en een aantal pistolen tussen de gordel, zodat de Pandoeren allerbest uitgerust waren voor een man-tegen-man-gevecht. Gedisciplineerd waren zij niet en de burgers

beefden als zij hoorden dat er Pandoeren in aantocht waren. Een geluk bij een ongeluk, dat de Pandoeren onze bondgenoten tegen de Fransen waren. Als vrijkorps ontvingen ze geen soldij en moesten kun kostje bij elkaar scharrelen door te stelen…Een bewoner schreef toentertijd in gebrekkig Duits: 'Ihn ists nur um die Beut!' [7]

Kruis bij Lafelt

31.01.07 Sensuele activiteiten

Meestal wordt de indruk gewekt dat hier uitsluitend mannelijke stakkers, drommels en sloebers ronddoolden. Hoe dan ook de bewoners hadden te doen met een zeer gemêleerd volkje en er werden wel een half dozijn talen en dialecten gesproken. Smeden en slotenmakers konden het werk niet aan. Vroedvrouwen al evenmin. Over vrouwen lezen we niet veel, konden zij zich beter redden dan mannen? Ten tijde van oorlog trokken zij gedisciplineerd met de soldaten mee en er waren duurzame relaties met de bekende gevolgen: In Maastricht bevonden zich vier grote weeshuizen… Van keizer Barbarossa (Frederik I) is bekend dat hij marketentsters verbood om met zijn leger mee te trekken. Mannen die betrapt werden kregen een insnijding in de neus of in de oren. Door hun maten werden zij 'Schlitzohr' genoemd. Na een oorlog bestond het zwervend vrouwvolk uit voormalige marketentsters, krijgsweduwen en publieke vrouwen; soms een combinatie van alle drie. Uit meer dan één overweging sloten sommigen zich aan bij de bokkenrijders.

31.01.07. Foto van Arthur Cransveld, Vaals

Enerzijds genoten zij bescherming, anderzijds – voor wat hoort wat - werden zij in die obsceen-vunzige tijd door hun polyglotte beschermers gevoosd, ont couché, han chigado, be fucked, gebumst en gepimpert. Het dictum 'Make love, not war!' bestond nog niet, maar door de vele ontberingen was er behoefte aan intieme saamhorigheid. Uiteraard dragen seksuele activiteiten bij tot jaloezie en ruzie, handgemeen en doodslag. Slachtoffers worden oppervlakkig in vochtige bosgrond

begraven maar nog geen dag later leggen wilde varkens de lijken bloot en doen zich te goed aan organen en beenderen. [8]

Pandoer

31.07.08. Waandenkbeelden

In de jaren zestig van de negentiende eeuw schreef Adolf Mützelburg de novelle ‘Der Bockreiter’ met de ondertitel ‘Eine Criminal-Novelle’. De tweede druk werd in 1869 in het Nederlands vertaald met de tittel ‘De geheimzinnige Dokter-Rooverhoofdman’ en vond toen ruime verspreiding. Dit verhaal rond Kirchhoffs, chirurgijn van Herzogenrath en gedoodverfd als hoofdman der bende, was zo weinig in overeenstemming met de historische feiten, dat Jos. Habets bij het verschijnen van de tweede druk van de Nederlandse vertaling er in 1884 in de Maasgouw een vernietigende beoordeling schreef. [9]

31.01.09. Heelmeester Kirchhoffs

In de Nederlandse literatuur is meestal sprake van een arts met de naam “Kerckhoffs”. Dat is een ‘Batavisme’ want Herzogenrath ligt oostelijk van de Benrather taalgrens. Kirchhoffs werd geboren in 1724 te Herzogenrath en stierf op 47 jarige leeftijd door de strop op 11 mei 1772. Of hij een crimineel was weet niemand, wel is bekend dat hij dienst nam in het Oostenrijks leger en bataljonsarts was in de garnizoensstad Brussel, waar hij aanvankelijk heelmeester en later chirurgijn was. Toen hij 28 jaar was vond hij het welletjes en vestigde zich in Herzogenrath. Hij trouwde op 35 jarige leeftijd met Anna Mans en het echtpaar kreeg zes kinderen. Volgens niet bevestigde geruchten had hij in Brussel kennis gemaakt met de nieuwe cultureel-intellectuele stroming ook bekend als “Verlichting”. Het was de reactie op een despotisch autoriteitsbeleid van de r.-k. Kerk. Men beweert dat hij leider werd van de bokkenrijders, in 1771 werd hij gearresteerd en een jaar later op de Beckenberg te Herzogenrath opgehangen. [10]

31.01.10. Stropoppen waren algemeen

Van auteur Donné Jaegers weten wij dat burgemeester Rhoen in **1751** voor een dilemma stond. In hetzelfde periodiek lezen we dat wij in **1751** onderdanen waren van de machtige keizerin Maria Theresia en er beter voorstonden dan de burgers van Heerlen, Gulpen en Vaals die hier naar de calvinistische poppen moesten dansen. Een reformatorisch onverzettelijke en dogmatische predestinatie versus behaaglijke Limburgse gezelligheid in het kader van een kleurrijk rooms leven. Mannen in de Staatse gebieden besteedden de zondagmorgen aan bijbelstudie, de mannen in Kerkrade, Simpelveld en Bocholtz gingen liever frühschoppen… In het Staatse Heerlen mocht één dag per jaar kermis gehouden worden; de uitdrukking ‘Hollendsje keermes’ gaat mettertijd verloren en herinnert ons aan een despotische periode. Vermomde Vastelovvend was bij calvinisten uit den boze en stropop ‘Noebbel’ die een brokstuk schuld en de collectieve zondenlast op zich laadde mocht niet meer verbrand worden, maar vastenavondgenieters zouden voor hun onkuise daden gestraft moeten worden. Daar waren de onderdrukte en autochtone

katholieke bewoners het natuurlijk niet mee eens en Vaals maakte van de nood een deugd door de stropop voortaan ‘Keermesmaan’ te noemen. Helaas bestaat de Keermesmaan niet meer en is een aspect van de plaatselijke folklore een stille dood gestorven.

Noebbel

In het Rijnland wordt ook nu nog d’r Noebbel verbrand en in Belgisch Limburg treft de ‘zondenpop’ Marlborough of Malbroek hetzelfde verzengende lot. In Dilsen, Kessenich (Kinrooi) en Maaseik sterft hij ook nu nog een gloeiende dood op de brandstapel. Wie is ouder Noebbel, Tsacheüs, Tsiebedeüs of Malbroek? Geen mens die dat weet. We weten dat ‘Tsacheüs’ en ‘Tsiebedeüs’ in het Nieuwe Testament genoemd worden. (Zacheüs bij Lucas 19: 1–10 en Zebedeüs bij Marcus 1: 18-20). De welgestelde Zacheüs was in Galilea de hoogste chef van de fiscus en leefde daar in het begin van onze jaartelling. Als tollenaar was hij bij het volk ongeliefd. Zebedeüs was een naïeve visser die door zijn zonen Johannes en Jacobus in de steek werd gelaten, toen zij zich apostel aansloten bij Jezus. **[11]**
Tijdens de Spaanse Successieoorlog (1710-1713) vocht Beieren aan de zijde van Frankrijk tegen Spanje, Oostenrijk (Habsburg), Engeland, de Verenigde Provinciën (de Staatsen) en het Heilig Roomse Rijk der Duitse Natie. Een bekende vechtjas was John Churchill (1650-1702-1722); voorvader van Winston Churchill. John noemde zich hertog van Marlborough en won veldslagen bij Luik (1702) en bij Tongeren (1703). Nog funester dan de veldslagen waren de plunderende troepen van ‘Malbroek”, zoals Marlborough spottend genoemd werd. Dat was/is een reden om de Vlaamse stropoppen Malbroek te noemen.

Make Love

31.01.11. Doorgeefluik en dan koffie
Gluren wij nog even door dat luik dan zien wij dat stadhouder Willem IV (1711-**1751**) van 2 september tot 4 oktober **1751** in Aken kuurde en geen tijd had om zijn landgenoten in Vaals te bezoeken. Op 22 oktober **1751** gaf Willem IV in paleis Huis ten Bosch de geest. Zijn eega Anna van Hannover (1709-1759) werd regentes voor hun zoon stadhouder Willem V (1748-1806). Die huwde met Wilhelmina von Pruisen die op 7 augustus **1751** geboren werd. Met andere woorden: Toen Willem IV stierf was zijn schoondochter drie maanden. **[12]**
Blijven we nog even in Aken. Daar werd in **1751** de wet op de kansspelen aangescherpt in die zin dat het verboden was om roulette te spelen in koffiehuizen. À propos koffie: In 1645 werd in Venetië het eerste koffiehuis van Europa geopend, in 1664 in Den Haag en in 1689 in Parijs en New York. In Berlijn pas in 1721. **[13]** Door de dalende prijs werd koffie steeds populairder, er kwamen ook koffiehuizen in kleinere steden. In **1751** werd bier van de eerste plaats verdrongen en werd koffie volksdrank nummer een. Sluiten wij af met de ‘Verlichting’ die aan de basis stond

van het beleid van de intellectueel-academisch gevormde bokkenrijders. In **1751** verscheen in Frankrijk het eerste deel van de uit 35 banden bestaande Encyclopedie geschreven door Voltaire en Rousseau en andere verlichte geesten. **[14]**

Thermisch heet

BRONNEN

1 Donné Jaegers: De Bongard. Jaargang 29, Nummer 3, Derde kwartaal 2017
2 Hans Hermans: Op zaterdag 15 april 2000) gevonden. Dossiersupplement 12-10-2003
3 Hans Hermans: De Miereboom wordt ook wel Mariaboom of Myleboom genoemd. Kaartenmaker De Ferraris was een vooraanstaand geograaf, tevens was hij generaal en veldmaarschalk in de Oostenrijkse Nederlanden. Het is jammer dat in onze gemeente niets meer aan die tijd herinnert. Een Maria-Theresiaplein zou hier wis en zeker cachet verlenen.
4 Hans Hermans: De Bongard. Jaargang 29, Nummer 3, Derde kwartaal 2017
5 Gerhart Lohse: Josef Ponten. Rheinische Lebensbilder. Band 2. Düsseldorf, 1966
6 Josef Ponten: Die Bockreiter. Aachen, 1919
7 Julien Daenen: Limburg in ’t geweer. Bilzen, 2008
8 Adriaan Bruggemans: De barmhartige Samaritane. Dordrecht, 1816.
9 Louis Augustus: Het ontstaan van een waandenkbeeld. Publications LGOG 1991
10 R. Hamers: Joseph Kirchhoffs, een legendarische Limburger. Landgraaf, 2008
11 Hans Hermans: Archief H5-Opdegrens. Heerlen, 2017
12 H.J. Pletz-Krehahn: Die Prinzen von Oranien. Dillenburg, 1978
13 G.A. Jansen: Rösten von Kaffee, Magie und Kunst. München, 2006
14 G. Hellwig: Daten der Weltgeschichte. München, 1981

3180 w H5-opdegrens 17-11-2017

Albert von Thimus “Zijn leven en werken “

door Hans Hermans.

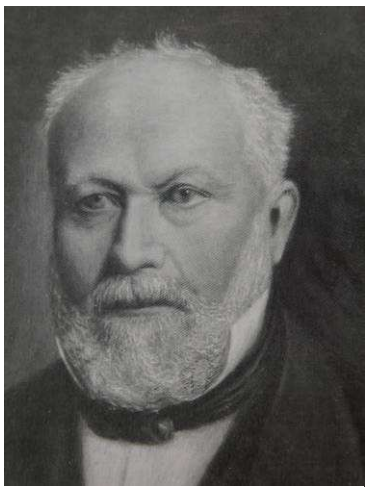

Von Thimus

Bij gelegenheid van zijn 80e verjaardag voltooide Hans Hermans – oud inwoner van Lemiers en tegenwoordig wonend in Heerlen een reeds eerder door hem geschreven biografie over het leven van Albert von Thimus getiteld “zijn Leven en werken“ een verslag van een erudiete persoonlijkheid die veel voor de wetenschap betekend heeft. In Lemiers kent iedere parochiaan het kleurrijke wapen in de deurboog boven het portaal van de kerk. Veel kerkbezoekers weten dat dit een wapen is van de familie von Thimus, temeer die naam in het chronogram boven het wapen vermeld staat. Weinig mensen weten dat het wapen in al zijn details onjuist is. Het boekje besteedt aandacht aan de familie von Thimus in het algemeen en aan Albert von Thimus in het bijzonder. Hij was van grote betekenis voor de bouw van de kerk in Lemiers . Het zal muziekminnende inwoners verheugen , dat Albert tot de grootste toonkunstkenners van Europa behoorde en twee toonaangevende boeken geschreven heeft.

Wapen Nepblazoen kerkportaal

Een korte greep uit de inhoud van dit zeer interessante boekwerk :

Patriciërs in Aken – Waalse kerken – Protestanten in Aken – Stamvaders van de familie von Thimus – von Thimus – Goudenrath - Hendrik de Vrome - Gouwgraven en gauwdieven – Etymologie in Lemiers – Lemiers bij Brabant – Adellijke bewoners van Lemiers - Albert een weldoener – Albert een politicus – Kulturkampf - Kosmische octaven – Na de dood van Albert – kerkhof Melaten – Kapel en kerk – Volle aflaat – Beeldenstorm – Oud Lemiers – Lijkbezorging – De Auw Kapel – De nieuwe kerk - Dobbelstenen in Duitsland – België – Oostenrijk. Dit boekwerkje telt 44 blz. en bevat een geweldige brok geschiedenis over de gemeente Vaals en het dorp Lemiers in het bijzonder, een boekje met ongetwijfeld voor velen nog onbekende gegevens over de geschiedenis van de gemeente Vaals in de vorige eeuwen, of zoals burgemeester Reg van Loo in zijn voorwoord schrijft: *Bij het lezen van dit werk mogen wij constateren dat de schat aan feiten ons niet alleen een beeld schets van de hoofdpersoon , maar ook van de volle context waarmee zijn leven en dat van zijn familie is omgeven. Daardoor krijgen wij meer inzicht in de regionale staatkundige, godsdienstige en sociaal-economische ontwikkelingen door de eeuwen heen.*

Kerk te Lemiers

Het boekwerkje is te koop voor 6 euro in de zaak 'Puur Viele' (naast de kerk in Vijlen) De toeristische zaak is alleen op vrijdag en zaterdag open.

Opsporing verzocht

Op de website van het Nationaal Archief, 'gahetNa', fotoarchief: 11 foto's van Bocholtz.

http://www.gahetna.nl/collectie/afbeeldingen/fotocollectie

zoeken: Bocholtz

Op de zesde foto, bestanddeelnummer 476143_003 zien wij:
Vier jongens, twee wat groter en twee kleintjes, zittend op of staande bij een muurtje en een hondje. Het muurtje staat rond een vijver en op de achtergrond, aan de overzijde van de vijver, staan enige huizen.

Meerdere lokale heemkundigen zijn het erover eens dat het hondje Fikkie is, maar de namen van de jongens zijn onbekend en ook bestaat onzekerheid over de exacte locatie.

Volgens de inzender werd de foto genomen op vrijwel de zelfde plek als de foto die Armin Hamers publiceerde in zijn boek over 'De Hof', die hij ontleende aan een nummer van de 'Katholieke Illustratie' uit 1927. Namelijk, komende van Overhuizen aan het einde van de Paumstraat, hoek Hofstaat en Emmastraat, even voor 'De Hof', waar de Weijer lag, die gevoed werd door de Bocholtzerbeek.

De foto op 'gahetNa' verscheen in "Ons Zuiden : Geïllustreerd weekblad voor Brabant en Limburg", 1932, No. 6 in een driedelige fotoserie over Limburg [volgens een aantekening op de achterzijde van de foto - niet geverifieerd].

Wie weet er meer over te vertellen?

Info graag aan Armin Hamers of via e-mail: debongard@hotmail.com

Onze supersponsoren

Juristen
Gerth + Xhonneux

Gespecialiseerd in:
- Huurrecht
- Arbeidsrecht en ambtenarenrecht
- Sociaal zekerheidsrecht en bestuursrecht
- Arbeidsrechtelijke scan voor ondernemers
- Ondersteuning HRM/P&O

Overhuizerstraat 1
6351 BE Bocholtz
Tel. 045 5440301
Fax. 045 5442468
info@gplusxjuristen.nl
www.gplusxjuristen.nl

van der linden
ADVIESGROEP

Van der Linden Adviesgroep.
Patersplein 1, Postbus 20017 6350 AA Bocholtz. Tel. 045-5688100.

www.vdlinden.nl

Verzekeringen en financiële diensten, financiële planning, arbeidsvoorwaarden advies.

Taxibedrijf Van Meurs,

Waalbroek 5, 6369 TE Simpelveld.

Telefoon 045-5442776.

Vervoer op maat, Groepsvervoer, Rolstoelvervoer, Individueel vervoer, Touringcar vervoer.

Onze Hoofdsponsoren

autobedrijf
MAERTZDORF
waar service voorop staat

Reinert 11, 6351 HK Bocholtz
Tel. 045 544 1440

Service- en
Installatietechniek
Sluijsmans

www.sluijsmans-service.nl | 045 544 1313

ATAG SelectDealer

Onderhoud en storingen CV-ketels
Controle gasleiding - Sanitair - Riool
Energiezuinige thermostaat

NEFIT

Onze Sponsoren

TMdesign
drukkerij - uitgeverij

Irmstraat 7 • Simpelveld
Telefoon 06 1986 8816
E-mail info@tmdesign.nl

De Witte Bazar
tel. (045) 544 14 71

Dr. Poelsplein 3, 6369 AT Simpelveld. 045-5441471
Huishoudelijke-, hobby- en schijfartikelen, kleine lederwaren, groot assortiment speelgoed

sigarenzaak & chocolaterie
Jos Laval

Dr. Nolensstraat 25, Bocholtz
tel. 045-5441425

“90 jaar kwaliteit”

GOUDSMEDERIJ OLGA

Oranjeplein 15a
6369VD Simpelveld
045-5445443

olgavijgen@gmail.com
www.olinkastyle.nl

BEDENKERS VAN UNIEKE MOMENTEN

PUUR
WEIJERS & WEIJERS